

แมลง สัตว์ และพืช ที่มีพิษและเป็นอันตราย

เล่ม 1

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

แมลง สัตว์ และพืช ที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 1

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

แมลง สัตว์ และพืช ที่มีพิษและเป็นอันตราย

บรรณาธิการ

อรรุณากร จันทร์แสง

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

พิมพ์ครั้งที่ 2 มิถุนายน 2557 จำนวน 5,000 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging In Publication Data

อรรุณากร จันทร์แสง

แมลงสัตว์และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย. - - กรุงเทพฯ

146 หน้า

1. สัตว์มีพิษ 2. พืชมีพิษ 3. พืชสัตว์

I. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. II. ชื่อเรื่อง

591.65

ISBN 978-974-7362-97-8

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

คำนิยม

อันตรายที่เกิดจากแมลง สัตว์และพืชพิษ เป็นภัยด้านสุขภาพอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งกับประชาชน ทำให้เกิดการเจ็บป่วยและบางครั้งรุนแรงจนถึงกับทำให้เสียชีวิต โดยที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับผิดชอบต่อสุขภาพและชีวิตของประชาชนและได้เล็งเห็นว่า อันตรายที่เกิดจากแมลง สัตว์ และพืชพิษดังกล่าว เป็นสิ่งที่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้ถ้าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมทั้งสามารถดูแลรักษาตนเองได้ในเบื้องต้นหรือทราบว่ามีอาการอย่างไรจึงควรไปพบแพทย์ จึงได้ดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวให้กับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งประชาชนทั่วไปเพื่อนำไปใช้ป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามหนังสือที่ได้รวบรวมเนื้อหาเรื่องแมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตรายทั้งเล่ม 1 และ 2 มีผู้นำไปใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมากจนหมดไปในเวลาอันรวดเร็ว ครั้งนี้จึงได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเพิ่มเติมรวมทั้งปรับปรุงเนื้อหาบางส่วนทั้งเล่ม 1 และ 2 เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งนับว่าเป็นการสนับสนุนการดูแลสุขภาพให้แก่ประชาชนในวงกว้างได้อีกทางหนึ่ง

นายแพทย์ อภิชัย มงคล

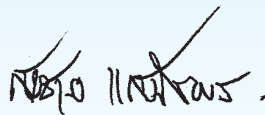
อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

พฤษภาคม 2557

คำนำ

สืบเนื่องจากการที่ประชาชนได้มีปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดจากแมลง สัตว์และพืชพิษ และยังมีความเข้าใจไม่ถูกต้องทั้งด้านชนิดของแมลง สัตว์และพืชพิษเหล่านั้น รวมทั้งด้านการป้องกันตัวที่สามารถดำเนินการได้ก่อนที่จะเกิดความเจ็บป่วย ซึ่งกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้เคยพิมพ์หนังสือเรื่อง “แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 1 และ 2 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2551 แต่มีหน่วยงานและประชาชนมีความสนใจต้องการนำหนังสือไปใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ทำให้หนังสือไม่พอแจกและหมดไปในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุขเห็นว่าหนังสือดังกล่าวน่าจะมีการพิมพ์ใหม่ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงเนื้อหาบางส่วนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อแจกจ่ายให้กับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาล ห้องสมุดโรงเรียนและสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ตลอดจนผู้สนใจที่มาศึกษาดูงานและประชาชนทั่วไป เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้หรือนำไปแนะนำให้กับผู้อื่นได้รับข้อมูลที่ถูกต้องสามารถป้องกันตัวเองหรือรักษาตัวเองได้ในเบื้องต้น รวมทั้งแพทย์สามารถรักษาผู้เจ็บป่วยได้ถูกทางเมื่อทราบชนิดของแหล่งที่ทำให้เกิดพิษ ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ให้กับประชาชนในด้านการรักษาสุขภาพได้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ นายแพทย์ อภิชัย มงคล อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ที่ได้เห็นชอบและสนับสนุนให้จัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือทั้งสองเล่มดังกล่าว เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในด้านการดูแลและรักษาสุขภาพให้กับประชาชน รวมทั้งขอขอบคุณ แพทย์หญิงมยุรา กุสุมภ์ และนางสุนันท์ จำรูญ อดีตหัวหน้าสำนักวิชาการ วิทยาศาสตร์การแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ทั้งสองท่าน ที่ได้ให้แนวคิด และเป็นผู้ริเริ่มจัดทำหนังสือจนเป็นผลสำเร็จด้วยดี

นายแพทย์ สมชาย แสงกิจพร
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข
พฤษภาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
แมลงและสัตว์ขาข้อที่มีพิษและเป็นอันตราย	3
แมลงในกลุ่มของด้วง	
ด้วงน้ำมัน	5
ด้วงก้นกระดก	7
แมลงตด	11
แมลงบุกบ้าน	13
แมลงในกลุ่มที่มีเหล็กใน	
ผึ้ง	15
ตัวต่อ	19
แมลงในกลุ่มของมวน	
มวนพิษฆาต	21
ตัวเรือด	25
แมลงอื่นๆ	
หนอนบู่ และผีเสื้อกลางคืน	27
แมลงสาบ	31

	หน้า
สัตว์อื่นๆ	
ไรซิกเกอร์	33
ไรฝุ่นบ้าน	37
แมงมุม	39
แมงป่อง	43
ตะขาบ	45
กิ้งกือ	49
สัตว์ทะเลที่มีพิษและเป็นอันตราย	57
ดอกไม้ทะเล	59
ปลากระเบน	61
ปลากระเบนไฟฟ้า	63
ปลาปักเป้า	65
ปะการัง	67
ปะการังไฟ	69
แมงกะพรุนไฟ	71
แมงดาถ้วย	73
แมงดาจาน	75
พืชที่มีพิษและเป็นอันตราย	81
พืชกลุ่มที่ทำให้เกิดพิษจากการสัมผัส	
กระบอง	82
กะทกรก	85

	หน้า
คริสต์มาส	87
โป๊ยเซียน	89
พญาไร้ใบ	91
รัก	93
สบู่ดำ	95
สบู่แดง	97
สลัดไต่ป่า	99
มะละกอฝรั่ง	101

พืชกลุ่มที่ทำให้เกิดพิษจากการบริโภค

กลอย	102
ขี้กาแดง	105
ชวนชม	107
ดองดึง	111
บานบุรีเหลือง	113
ปัดดาเวีย	115
ผกากรอง	116
ผักเสี้ยน	118
ผักหนาม	120
พองสมุทร	122
มะกล่ำตาหนู	125
ลำโพงกาสลัก	127

Index : ดัชนี

A – Y	131
ก – ห	134

แมลงและสัตว์ขาข้อที่มีพิษ และเป็นอันตราย

อรรุญากร จันทร์แสง

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

แมลงและสัตว์ขาข้อที่มีพิษ และเป็นอันตราย

แมลงและสัตว์ขาข้อที่ทำให้เกิดอันตรายกับมนุษย์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

1. อันตรายจากพิษ (venomous arthropods) ที่เกิดจากการกัด สัมผัส หรือการต่อย แล้วปล่อยน้ำพิษเข้าสู่บริเวณที่ถูกกัดหรือสัมผัสผ่านทางฟันหรือ เขี้ยว เหล็กใน ขนพิษ หรือสัมผัสกับน้ำพิษนั้นโดยตรง แมลงและสัตว์ในกลุ่มนี้ ตัวอย่างเช่น ตัวง้ำน้ำมัน ตัวงักกระดก แมลงตด ผึ้ง ตัวต่อ มด มวนเพชฌฆาต ตัวเรือด หนอนบุง และตัวผีเสื้อ ไรชิกเกอร์ แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ และกิ้งกือ เป็นต้น
2. อันตรายจากการบริโภคร (poisonous insect) เมื่อสารพิษนั้นเข้าสู่ ร่างกายแล้ว อาจเป็นอันตรายถึงชีวิต ได้แก่ ตัวง้ำน้ำมัน
3. อันตรายจากสารก่อภูมิแพ้ (allergenic arthropods) ที่ร่างกายได้รับเมื่อแมลงและสัตว์ในกลุ่มนี้ปล่อยออกมา ตัวอย่างเช่น แมลงสาบ และไรฝุ่น เป็นต้น

1. *Mylabris phalerata*

2. *Epicauta hirticornis*

3. *Epicauta maliculi*

ด้วงน้ำมัน

ด้วงน้ำมัน (Blister beetles, 1. *Mylabris phalerata*, 2. *Epicauta hirticornis*, 3. *Epicauta maliculi*)

ลักษณะ

ด้วงน้ำมันเป็นแมลงปีกแข็งจำพวกด้วงชนิดหนึ่งในประเทศไทย พบได้ประมาณ 13 ชนิด โดยทุกชนิดมีพิษแบบเดียวกัน ชนิดที่พบบ่อยและประชาชนเคยเสียชีวิตจากการกินมีอยู่ 3 ชนิด ประกอบด้วย *Mylabris phalerata* (เบอร์ 1) มีลักษณะคือ หัว ออก ลำตัว และขาสีดำ มีปีกแข็งและมีลายขวางสีเหลืองส้ม สลับดำ โดยจะเป็นสีเหลืองส้ม 3 แถบ ดำ 3 แถบ ลำตัวกว้าง 7-8 มม. ยาว 22-27 มม. ชนิดที่สองคือชนิด *Epicauta hirticornis* (เบอร์ 2) มีลักษณะที่สำคัญคือ หัวสีน้ำตาลแดง ออก ลำตัว ขา และ ปีกสีดำ ไม่มีลายบนปีกแข็ง ขนาดของลำตัวกว้าง 3-5 มม. ยาว 12-21 มม. ชนิดที่สามคือ *Epicauta maliculi* (เบอร์ 3) มีลักษณะสำคัญที่เห็นได้เด่นชัดคือ ปีกคู่หน้ามีสีเหลืองและปลายปีกสีดำ หัวสีแดง โดยลำตัวมีขนาดกว้าง 5-6 มม. ยาว 20-22 มม.

แหล่งที่พบ

ด้วงน้ำมันพบได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยจะมีชื้อท้องถิ่นเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละภาค เช่นภาคกลางเรียก ด้วงโสน แมงลายขี้เมา ภาคใต้เรียกว่า ด้วงไฟเดือนห้า ทางภาคเหนือเรียกแมลงฮิมไ้ โดยด้วงน้ำมันจะพบมากอยู่ตามต้นแค ต้นโสน พืชตระกูลถั่ว มะเขือเทศ และ ปอ โดยจะบินเป็นกลุ่มมากินใบและดอกของพืชเหล่านี้

ส่วนที่เป็นพิษ

ด้วงน้ำมันเป็นแมลงที่มีสารพิษร้ายแรงชนิดแคนทาริดินอยู่ภายในลำตัว อันตรายเกิดจากการที่ประชาชนมีความเข้าใจผิดนำไปเผาไฟรับประทานโดยคิดว่าเป็นอาหาร หรือเป็นยาบำรุงกำลังแล้วได้รับพิษนั้น โดยพบว่าความร้อนจากการเผาไฟหรือ

จากการปรุงอาหารจะไม่สามารถทำลายพิษภายในลำตัวของ
ตัวงน้ำมันให้สลายไปได้ ซึ่งกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์เคยได้
รับตัวอย่างตัวงน้ำมันส่งมาตรวจวิเคราะห์หลายครั้งตามลำดับ
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากปัญหาที่ประชาชน
จากภาคต่างๆ นำไปกินแล้วเกิดพิษ ทำให้เจ็บป่วย หรือ
บางรายถึงกับเสียชีวิต

อาการ

เมื่อดังน้ำมันถูกรบกวนจะขับสารแคนทาริดินออกมาทันที สารนี้
เมื่อสัมผัสกับผิวหนังจะทำให้เกิดอาการระคายเคืองอย่างรุนแรง
และเกิดเป็นผื่นพอง ปวดแสบปวดร้อน ถ้าเข้าตาจะทำให้ตาอักเสบ
และที่สำคัญคือถ้ากินเข้าไปจะทำให้ถึงตายได้ โดยอาการของผู้ป่วย
ที่กินสารพิษจากตัวงน้ำมันเข้าไปคือ จะมีอาการปวดท้องอย่าง
รุนแรง คลื่นไส้ อาเจียนมีเลือดปน ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ
มีเลือดปนด้วย และถ้ารับพิษเข้าไปในปริมาณมากคือกินตัว
งน้ำมันเกินกว่า 3 ตัว จะทำให้ถึงตายได้ โดยสารพิษดังกล่าว
จะเข้าไปทำให้เกิดอันตรายอย่างรุนแรงต่อเยื่อเมือกในระบบ
ทางเดินอาหาร

การป้องกัน และรักษา

ห้ามจับแมลงที่มีลักษณะดังกล่าวทั้ง 3 ชนิดมารับประทานโดย
เด็ดขาด และไม่ไปกระตุ้นหรือสัมผัสกับแมลงเหล่านี้ รวมทั้ง
ห้ามรับประทานแมลงชนิดใดๆ ที่ไม่รู้จัก หรือรู้จักแต่ไม่เคยมี
การนำมารับประทานมาก่อน ถ้าร่างกายถูกพิษของตัวงน้ำมัน
ให้รีบล้างแผลให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำ หลังจากนั้นทำความสะอาด
แผลด้วยแอลกอฮอล์เพื่อฆ่าเชื้อโรคในเบื้องต้น ถ้ามี
อาการคันหรือปวดแสบปวดร้อนให้ทาด้วยยาคาลาไมน์
อาจใช้ยาปฏิชีวนะประเภทครีมทาบริเวณที่ถูกพิษ กรณีที่ตุ่มแผล
แตกให้รับประทานยาปฏิชีวนะและปิดแผลไว้ ถ้าอาการรุนแรง
ควรไปพบแพทย์ แต่ถ้าได้รับพิษจากการกินตัวงน้ำมัน ให้รีบ
ไปพบแพทย์ทันที พร้อมทั้งนำตัวอย่างแมลงไปด้วย

ด้วงกันกระดก (Rove beetles, *Paederus fuscipes*)

ลักษณะ: ด้วงกันกระดกเป็นแมลงขนาดเล็ก มีความยาวประมาณ 4-7 มม. ชนิดที่พบบ่อยในบ้านเราคือ *Paederus fuscipes* มีลักษณะที่เห็นได้เด่นชัดคือ ลำตัวมีสีส้มสลับดำ ปีกคู่แรกแข็ง สั้น สีดำเป็นมัน ส่วนท้องยาวออกมานอกปีกสังเกตเห็นได้ง่าย ปลายท้องมีสีดำ สาเหตุที่ได้ชื่อว่าด้วงกันกระดกเนื่องจากเป็นแมลงที่ชอบบอ ส่วนท้องขึ้นๆ ลงๆ ตลอดเวลา

แหล่งที่พบ ด้วงกันกระดกพบอาศัยอยู่ตามกองมูลสัตว์ ตามดินไถหिनและกองไม้ต่างๆ หรือตามต้นพืชที่มีลักษณะเป็นเถาปกคลุม ชอบบินเข้ามาเล่นไฟในบ้านเรือนในเวลากลางคืน จึงทำให้คนมีโอกาสได้สัมผัสกับแมลงชนิดนี้ บางครั้งประชาชนจะเรียกแมลงชนิดนี้ว่า แมลงเฟรชชี เนื่องจากจะพบมากในช่วงเปิดเทอมซึ่งเป็นช่วงเข้าสู่ฤดูฝน

ส่วนที่เป็นพิษ ด้วงกันกระดกเป็นด้วงที่พบว่าทำให้เกิดอันตรายกับประชาชนอยู่เสมอ เนื่องจากมีสารพิษชนิดพีเดอรินอยู่ภายในลำตัวของแมลง

อาการ ด้วงกันกระดกจะไม่กัดคน แต่ถ้าเผลอไถ้ขึ้นมาตามร่างกายแล้วไปตบตีหรือทำให้ลำตัวแตกหัก สารพีเดอรินจากตัวแมลงก็จะซึมเข้าสู่ผิวหนังและร่างกายของเรา มีผลทำให้เกิดเป็นแผลพุพอง บวมแดง ปวดแสบปวดร้อนอย่างมาก และมีไข้ โดยแผลพุพองจะเป็นอยู่หลายวัน เมื่อแผลทุเลาแล้วยังเป็นรอยดำอยู่อยู่กระยะหนึ่ง และสารพีเดอรินนี้ถ้าเข้าตาจะทำให้ตาอักเสบจนถึงตาบอดได้

ด้วงก้นกระดกหรือแมลงเฟรชชี

อาการที่เกิดจากการสัมผัสด้วงก้นกระดก

การป้องกัน และรักษา

หลีกเลี่ยงไม่ไปสัมผัสกับแมลงชนิดนี้ แต่ถ้าพบแมลงไต่ขึ้นมาตามร่างกายอย่าไปตีหรือบี้ เพราะจะทำให้น้ำพิษจากตัวแมลงออกมาสัมผัสกับผิวหนังของเราได้ ควรใช้ไฟแบบบังคับให้แสงส่องในบริเวณที่ต้องการ เนื่องจากตัวกันกระดกจะชอบบินมาเล่นไฟในเวลากลางคืน แต่ถ้าผิวหนังถูกน้ำพิษของตัวกันกระดก ห้ามแกะเกาเพราะจะทำให้น้ำพิษกระจายเกิดเป็นแผลพุพองเป็นบริเวณกว้างมากขึ้น ให้รีบล้างแผลให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำ หลังจากนั้นทำความสะอาดแผลด้วยแอลกอฮอล์เพื่อฆ่าเชื้อโรคในเบื้องต้น ถ้ามีอาการคันหรือปวดแสบปวดร้อนให้ทาด้วยยาคาลาไมน์ อาจใช้ยาปฏิชีวนะประเภทครีมทาบริเวณที่ถูกพิษ กรณีที่ตุ่มแผลแตกให้รับประทานยาปฏิชีวนะและปิดแผลไว้ ถ้าอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์

แมลงตด

แมลงตด (Bombardier beetle, *Pherosophus* sp.)

ลักษณะ

แมลงตดเป็นแมลงประเภทด้วงปีกแข็งที่มีพิษอีกชนิดหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดอันตรายกับประชาชนได้ ชนิดที่พบเห็นได้ทั่วไปในประเทศไทย ได้แก่ ชนิด *Pherosophus javanus* และ *P. occipitalis* มีลักษณะทั่วไปคือ มีลำตัวกว้าง 5-6 มม. ยาว 17-21 มม. หัว ตา ริมฝีปากบนและด้านบนของอกปล้องแรกมีสีเหลืองอมน้ำตาลค่อนข้างเป็นมัน ด้านล่างของหัวสีเหลือง ผนังริมฝีปากล่างสีดำอมแดงหรือดำ ปีกสีดำมีลายสีเหลืองอมน้ำตาลอยู่ขอบปีกด้านบนและที่กลางปีกเห็นได้เด่นชัด

แหล่งที่พบ

แมลงตดพบแพร่กระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย โดยอาศัยอยู่ตามพื้นดิน ในช่องใต้ดิน กองหินหรือใต้เปลือกไม้ในกิ่งหรือต้นไม้ที่ตายที่ล้มอยู่เหนือดิน หรือบางครั้งพบตามชายฝั่งน้ำ อาศัยจับแมลงและสัตว์เล็กๆ อื่นกินเป็นอาหาร

ส่วนที่เป็นพิษ

แมลงตดมีสารพิษประเภทควิโนน โดยจะปล่อยออกมาทางก้น ในลักษณะพ่นออกมาเป็นหมอกและมีเสียงดังคล้ายตด โดยสารพิษดังกล่าวจะผลิตจากต่อมภายในท้อง และมีกลไกของร่างกายทำให้เกิดแรงดันฉีดสารพิษออกมาเป็นละอองละเอียด ปกติแมลงตดจะปล่อยสารพิษเพื่อป้องกันตัวหรือเมื่อถูกรบกวน

อาการ

สารพิษควิโนนเมื่อถูกผิวหนังจะแสบร้อนและผิวหนังไหม้คล้ายถูกกรด หากโดนที่สำคัญเช่น ตา จะทำให้ตาบอดได้

การป้องกัน

และรักษา

หลีกเลี่ยงไม่ไปสัมผัสกับแมลงเหล่านี้ แต่ถ้าผิวหนังถูกน้ำพิษ ให้รีบล้างแผลให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำ แล้วใช้ยาปฏิชีวนะประเภทครีมทาบริเวณที่ถูกพิษ กรณีที่ผิวหนังเป็นตุ่มไหม้พองแล้วเกิดตุ่มแผลแตกให้รับประทานยาปฏิชีวนะและปิดแผลไว้เพื่อป้องกันการติดเชื้อซ้ำ ถ้ามีอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์

ด้วงปีกแข็งชนิด *Alphitobius diaperinus*
ซึ่งมักพบเป็นข่าวนูกบ้านเรือนประชาชนที่จังหวัดต่างๆ

แมลงบุกบ้าน ตัวงบุกบ้าน (*Alphitobius diaperinus*)

ลักษณะ

แมลงชนิดนี้เป็นแมลงที่พบเป็นข่าวอยู่เสมอว่า มีแมลงนับเป็นแสนๆ ตัว บุกเข้าไปอยู่ในบ้านเรือนของประชาชนแล้วสร้างความเดือดร้อนให้กับเจ้าของบ้านเป็นอันมาก แมลงชนิดนี้เป็นตัวงปีกแข็งชนิดหนึ่ง มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Alphitobius diaperinus* มีขนาดลำตัวยาว 6-8 มม. เป็นแมลงที่พบได้ทั่วโลกแต่จะพบมากในเขตร้อน รวมทั้งในประเทศไทย

แหล่งที่พบ

ตัวงชนิดนี้บินได้ไกลพอสมควร ชอบคืบคลาน รวมทั้งชอบบินมาเล่นไฟในเวลากลางคืน กินอาหารได้หลากหลาย ทั้งจำพวกเมล็ดพืช ผลิตภัณฑ์จากพืชที่ขึ้นหรือขึ้นรา รวมทั้งวัตถุที่เน่าเปื่อย พบอาศัยอยู่ตามกองปุ๋ย มูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก และไม้ผุบางชนิด รวมทั้งบริเวณที่มีเล้าเปิดไถ่ โดยแมลงชนิดนี้สามารถที่จะเจริญเติบโตจนครบวงจรชีวิตและอยู่อาศัยได้ในบริเวณดังกล่าว จะพบแมลงชนิดนี้ชอบเข้ามาอยู่ในที่อยู่อาศัยของคน โดยเฉพาะถ้าบริเวณบ้าน หรือรอบๆ บ้านนั้น มีไม้ผุพัง และเป็นป่า หรือมีเล้าเปิดเล้าไถ่

ส่วนที่เป็นพิษ

แมลงชนิดนี้ไม่มีรายงานว่าเป็นพาหะนำโรคมาสู่คนหรือมีน้ำพิษแต่อย่างใด แต่เนื่องจากตามลำตัวและขาของแมลงจะมีหนามแหลม ซึ่งอาจจะขีดข่วนผิวหนังของคน ซึ่งผู้ที่แพ้ก็จะมีอาการคัน บวมแดงหรือเป็นผื่นแพ้ได้ และเมื่อมีแมลงเป็นจำนวนมาก จะมักเข้ามาไต่ตามลำตัว ใบหูและจมูกของคน ทำให้เกิดความรำคาญ รวมทั้งเมื่อเข้ามาอาศัยและขยายพันธุ์อยู่ภายในบ้าน จะมาออกไข่อยูตามร่องพื้น ขอบหน้าต่าง บนหลังคาและรอบบริเวณบ้านและทำให้เกิดกลิ่นเหม็น

อาการ

มักเป็นอาการแพ้จากการถูกหนามแมลงขีตข่วนรวมทั้งจาก
กลิ่นเหม็น

การป้องกัน

การรักษา

ถ้าถูกแมลงขีตข่วนให้รีบล้างแผลให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำ
ถ้ามีอาการคัน พยายามอย่าเกา อาจทาด้วยยาคาลาไมน์ หรือ
ถ้ามีการอักเสบให้ทาด้วยยาปฏิชีวนะประเภทครีม ส่วนการ
กำจัดแมลง ทำได้โดยเตรียมน้ำละลายผงซักฟอกใส่ภาชนะ
นำไปวางไว้ใต้ดวงไฟนอกบ้าน เพื่อดักแมลงที่มาเล่นไฟให้จม
น้ำตาย รวมทั้งสามารถฉีดพ่นสารเคมีกำจัดแมลงตามบริเวณ
แหล่งเกาะพัก แหล่งเพาะพันธุ์นอกบ้าน เช่นบริเวณโพงไม้ผู้
ใต้กองไม้ขึ้นหรือกองซากพืชทับถม รวมทั้งบริเวณกองมูลสัตว์
หรือปุ๋ย

ผึ้ง (Bees, *Apis* spp.)

ลักษณะ: ผึ้งเป็นแมลงที่มีเหล็กใน สามารถทำอันตรายกับคนโดยการต่อยด้วยเหล็กในที่อยู่ปลายท้อง ผึ้งมีหลายชนิด ที่เรารู้จักกันดี ได้แก่ ผึ้งเลี้ยง (*Apis mellifera*), ผึ้งโพรง (*Apis indica*), ผึ้งมีม (*Apis florea*) และผึ้งหลวง (*Apis dorsata*) เป็นต้น ผึ้งมีลักษณะโดยทั่วไปคือ ลำตัวมีสีเหลืองน้ำตาล ขาหลังมีอวัยวะพิเศษสำหรับเก็บเกสรเรียกว่า ตะกร้าเก็บเกสร มีปีก 2 คู่ มีขนตามลำตัวมีลักษณะเป็นขนละเอียด ส่วนปลายท้องมีเหล็กในยื่นออกมาเห็นได้เด่นชัด

แหล่งที่พบ ผึ้งสามารถพบได้ทั่วไป โดยจะพบทำรังอยู่ใกล้บริเวณต้นไม้ที่ผึ้งสามารถไปหาอาหารได้ หรือบางครั้งอาจพบเข้ามาทำรังในบริเวณบ้านของเรา บางครั้งเราอาจพบผึ้งบินมาหาอาหารบริเวณที่มีขนม หรือของหวานได้เช่นกัน

ส่วนที่เป็นพิษ ภายในร่างกายของผึ้งจะมีต่อมสร้างสารพิษ ซึ่งน้ำพิษของผึ้งจะมีหลายประเภท โดยสารพิษเหล่านี้จะถูกปล่อยออกมาทางเหล็กในที่อยู่ปลายท้อง คนจะได้รับสารพิษผ่านทางเหล็กในเมื่อถูกผึ้งต่อย

อาการ เมื่อผึ้งต่อยแล้วผึ้งจะทิ้งเหล็กในไว้ตรงบริเวณที่ถูกต่อย ดังนั้นจึงไม่ควรบีบหรือขยี้บริเวณที่ถูกต่อยเพราะจะทำให้เหล็กในยิ่งฝังลึกลงไปใในผิวหนัง และน้ำพิษจะกระจายมากขึ้น วิธีที่ถูกต้องคือควรค่อยๆ ดึงเหล็กในออกมา อาการเมื่อได้รับพิษแล้วจะเกิดได้ตั้งแต่อาการเฉพาะที่ในบริเวณที่ถูกต่อย ได้แก่ ปวด

ผึ้งหลวง

ผึ้งเลี้ยง

ลักษณะการต้อยของผึ้ง
ด้วยเหล็กในที่อยู่ปลายท้อง

ลักษณะการทำรังของผึ้ง

การป้องกัน และรักษา

บวม แดง ร้อน หรือเป็นผื่นแพ้ จนถึงอาการที่พิษเข้าไปตามกระแสเลือด ทำให้เกิดอาการทั่วร่างกาย เช่น หลอดเลือดบวม หายใจขัด คลื่นไส้ อาเจียน แน่นท้อง ท้องเดิน เป็นลม ช็อค และอาจเสียชีวิตได้ในผู้ที่มีอาการแพ้พิษผึ้งอย่างรุนแรง หรือได้รับพิษในปริมาณมาก

หลีกเลี่ยงไม่ไปรบกวนรังผึ้งหรือเข้าไปอยู่บริเวณที่มีรังผึ้ง แต่ถ้าถูกผึ้งต่อย ให้ค่อยๆ ดึงเหล็กในออกจากบาดแผลดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วนการรักษาอาการพิษทำได้โดย ใช้น้ำแข็งประคบบริเวณที่ถูกต่อย ถ้าปวดมากให้รับประทานยาระงับปวด และอาจรับประทานยาปฏิชีวนะเพื่อลดอาการอักเสบและเพื่อป้องกันการติดเชื้อแบคทีเรียแทรกซ้อน ส่วนในบางรายที่มีอาการรุนแรง เช่น ช็อค หรือรู้สึกว่ามีความผิดปกติในระบบทางเดินหายใจให้รีบไปพบแพทย์ทันที อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงของพิษจะขึ้นกับจำนวนแผลที่ถูกต่อย ปริมาณพิษที่ได้รับ อายุ น้ำหนักตัว และประวัติการแพ้ของผู้ถูกต่อย เช่น ผู้ที่มีประวัติเป็นโรคภูมิแพ้ จะมีอาการรุนแรงกว่าคนอื่น

ต่อหัวเสือ

ลักษณะรังของต่อหัวเสือ

ตัวต่อ (Wasps, *Vespa affinis*)

ลักษณะ: ตัวต่อ เป็นแมลงอยู่ในวงศ์ Vespidae ชนิดที่มีความสำคัญและพบทำอันตรายกับคนบ่อยๆคือ ต่อหัวเสือ (*Vespa affinis*) ซึ่งมีลักษณะโดยทั่วไปคือ ลำตัวมีสีเหลืองและดำ มีความยาวตั้งแต่ 10-30 มม. ส่วนใหญ่เมื่อเกาะอยู่กับที่จะพับปีกไปตามความยาวของลำตัว

แหล่งที่พบ ตัวต่อสามารถพบได้ทั่วไป โดยบางครั้งจะเข้ามาทำรังอยู่ใกล้บริเวณที่อยู่อาศัยของคน หรือแม้แต่มาสร้างรังอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยของเรา บางครั้งจะพบตัวต่อเข้ามาหาอาหารในที่พักอาศัย แต่รังจะอยู่ไกลออกไป

ส่วนที่เป็นพิษ ต่อเป็นแมลงที่ทำร้ายคนด้วยการต่อยโดยใช้เหล็กในที่อยู่ปลายท้องแล้วปล่อยน้ำพิษผ่านออกมาทางเหล็กในนั้น โดยได้ดัดแปลงอวัยวะที่ใช้ในการวางไข่ให้เป็นเหล็กใน การต่อยของต่อจะแตกต่างจากผึ้งคือ ต่อสามารถต่อยโดยการฝังเหล็กในเข้าไปในตัวศัตรูหรือเหยื่อได้หลายครั้ง ในขณะที่ผึ้งสามารถทำได้เพียงครั้งเดียว

อาการ เมื่อได้รับพิษผู้ถูกต่อยจะมีอาการเช่นเดียวกับถูกผึ้งต่อยคือ จะเกิดอาการได้ตั้งแต่อาการเฉพาะที่ในบริเวณที่ถูกต่อย ได้แก่ ปวด บวม แดงร้อน เป็นผื่นแพ้ หรือถ้ารุนแรงอาการปวดบวมอาจลามเป็นบริเวณกว้างได้ ส่วนอาการอื่นๆ ที่เกิดขึ้นได้คือ อาการที่พิษเข้าไปตามกระแสเลือด ทำให้เกิดอาการทั่วร่างกาย เช่น หลอดเลือดบวม หายใจขัด คลื่นไส้ อาเจียน แน่นท้อง

ท้องเดิน เป็นลม ไตวาย ปัสสาวะเป็นเลือด รวมทั้งมีฤทธิ์ต่อระบบหัวใจ ระบบประสาท ช็อค และอาจเสียชีวิตได้ในผู้ที่มีอาการรุนแรง

การป้องกัน และรักษา

โดยการไม่รับภวนรังของตัวต่อ ส่วนในกรณีที่มีตัวต่อมาสร้างในบริเวณบ้านให้ทำการย้ายรังตั้งแต่ยังเป็นรังขนาดเล็กซึ่งภายในจะมีเพียงต่อนางพญาเท่านั้น ในกรณีที่จะย้ายรังที่เป็นรังใหญ่ควรให้ผู้มีความชำนาญเป็นผู้กระทำ และหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปอยู่บริเวณที่มีรังต่อ แต่ถ้าถูกตัวต่อต่อยจะสามารถรักษาอาการพิษทำได้โดย ใช้น้ำแข็งประคบบริเวณที่ถูกต่อย ถ้าปวดมากให้รับประทานยาระงับปวด และอาจรับประทานยาปฏิชีวนะเพื่อลดอาการอักเสบและเพื่อป้องกันการติดเชื้อแบคทีเรียแทรกซ้อน ในรายที่มีอาการรุนแรง เช่น ช็อค ให้รีบไปพบแพทย์ทันที อย่างไรก็ตามความรุนแรงของพิษจะขึ้นอยู่กับผึ้งคือ จะขึ้นกับจำนวนแผลที่ถูกต่อย ปริมาณพิษที่ได้รับ อายุ น้ำหนักตัว และประวัติการแพ้ของผู้ถูกต่อย เช่น ผู้ที่มีประวัติเป็นโรคภูมิแพ้ ก็จะมีอาการรุนแรงกว่าคนอื่น

มวนพิษฆาต (Assassin bugs, *Triatoma* spp.)

ลักษณะ

มวนพิษฆาตเป็นแมลงประเภทมวนชนิดหนึ่ง เป็นแมลงที่มีขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ โดยมีลำตัวยาวประมาณ 1-3 ซม. ร่างกายมีสีดำ น้ำตาล และจะมีสีอื่นๆ ปนอยู่ด้วย เช่น สีเหลืองแดง หรือส้ม ส่วนหัวมีลักษณะเรียวยาว ส่วนที่อยู่หลังตาคอดลักษณะเป็นคอ ปากเป็นแบบแทงดูด เมื่อไม่ได้ดูดกินเลือดจะโค้งงอพับเก็บไว้ใต้ส่วนอก เมื่อต้องการดูดเลือดจึงจะยื่นส่วนปากออกมา ชนิดที่มีความสำคัญและพบได้ในประเทศไทยคือ *Triatoma* spp. และ *Rhodnius* spp.

แหล่งที่พบ

มวนพิษฆาตชอบหลบซ่อนตัวและอาศัยอยู่ตามบริเวณที่รกร้าง ตามกองวัสดุที่วางทิ้งไว้ เช่น ตามกองไม้ กองเชื้อก ตามรอยแตกของผนังห้อง เพดานห้อง ฝ้าห้อง รวมทั้งบริเวณพื้นดินและพุ่มไม้รอบๆ บ้าน ทำให้ยากที่จะมองเห็นตัวในเวลากลางวัน ส่วนกลางคืนจะชอบออกมาหากินเมื่อเราปิดไฟและเข้านอนแล้ว

ส่วนที่เป็นพิษ

มวนพิษฆาตเป็นแมลงที่ดูดกินเลือดคนและสัตว์ใหญ่ต่างๆ เป็นอาหาร น้ำลายของมวนพิษฆาตบางชนิดมีสารพิษทำให้เกิดความเจ็บปวด และทำให้เกิดแผล ส่วนในต่างประเทศมีรายงานว่า เป็นพาหะนำโรคบางชนิด

มวนเพชฌฆาต

ตัวมวนเพชฌฆาตซ่อนตัวอยู่ตามรอยแตกของไม้
และออกมาดูดกินเลือดคนในเวลากลางคืน

อาการ

การดูดกินเลือดของมวนเพศเมียจะเบามากแต่จะเห็นลักษณะเป็นรอยผื่นแดงทิ้งไว้บนผิวหนัง ซึ่งต่อมาจะเกิดเป็นผื่นแพ้ รวมทั้งน้ำลายของมวนเพศเมียบางชนิดมีสารพิษทำให้เกิดความเจ็บปวดและทำให้เกิดแผล มวนเพศเมียชอบดูดกินเลือดคนบริเวณใบหน้าเป็นพิเศษ รวมทั้งบริเวณลูกนัยน์ตา ซึ่งทำให้เกิดอาการหนังตาบวมอักเสบขึ้นได้

การป้องกัน และรักษา

รักษาความสะอาด ไม่ปล่อยบ้านให้สกปรกรกรุงรัง ซ่อมแซมผนังห้องเมื่อพบว่ามีรอยแตก สำรวจบริเวณรอบๆ บ้านไม่ให้มีกองวัสดุเหลือใช้ เก็บกวาดกองใบไม้ที่รกรุงรัง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีที่อยู่อาศัยและที่หลบซ่อนตัว และถ้าพบว่ามีรอยผื่นแพ้จากการดูดกินเลือดของมวนเพศเมียให้รีบล้างแผลให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำ แล้วใช้ยาปฏิชีวนะหรือครีมทาบริเวณที่ถูกพิษ กรณีที่ตุ่มแผลแตกให้รับประทานยาปฏิชีวนะ ถ้าอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์โดยเฉพาะถ้าถูกดูดกินเลือดบริเวณลูกนัยน์ตา

ตัวเรือด

รอยแผลที่เกิดจากการถูกตัวเรือดดูดกินเลือด

ตัวเรือด (Bed bugs, *Cimex* spp.)

ลักษณะ

ตัวเรือดเป็นแมลงประเภทมวนชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นแมลงขนาดเล็ก ลำตัวกว้างเป็นรูปไข่และแบน มีสีน้ำตาลแดง เมื่อถูกกินเลือดแล้วสีลำตัวจะคล้ำลง ลำตัวยาวประมาณ 3-5 มม. ปากเป็นแบบแทงดูดลักษณะโค้งงอสามารถสอดเข้าไปในร่องด้านล่างของลำตัว เมื่อต้องการดูดเลือดจึงจะยื่นส่วนปากออกมา ชนิดที่มีความสำคัญและพบได้ในประเทศไทยคือ *Cimex* spp.

แหล่งที่พบ

ในเวลากลางวันตัวเรือดจะชอบหลบซ่อนตัวและอาศัยอยู่ตามที่นอน ซอกเตียง เก้าอี้ ตามรอยแตกของผนังห้อง เพดานห้อง ฝ้าห้อง และตามรอยแตกของอาคาร รวมทั้งตามอาคารที่สาธารณะต่างๆ เช่น โรงภาพยนตร์ โรงแรม โรงเรียน โดยเฉพาะที่ที่ค่อนข้างสกปรกและมีคนมาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก และจะชอบออกมาดูดกินเลือดในเวลากลางคืน หรือในที่มืดเมื่อเราปิดไฟเข้านอน หรือในโรงภาพยนตร์ที่ปิดไฟมืดขณะฉายหนัง

ส่วนที่เป็นพิษ

ตัวเรือดเป็นแมลงที่ดูดกินเลือดคนและสัตว์เป็นอาหาร โดยในขณะที่ดูดกินเลือดจะปล่อยน้ำลายเข้าไปในเนื้อเยื่อ ซึ่งในน้ำลายจะมีส่วนที่มีสารพิษทำอันตรายกับคน

อาการ

ผู้ถูกดูกินเลือดจะรู้สึกเจ็บในบริเวณที่ถูกกัดโดยมองไม่เห็นตัวเรือด แต่จะทิ้งรอยผื่นแดงไว้บนผิวหนัง ซึ่งต่อมาจะเกิดเป็นผื่นแพ้ เจ็บปวด และถ้าเกิดอาการคันและเกามากๆ จะยิ่งเกิดการอักเสบ และอาจเกิดการติดเชื้อซ้ำ ทำให้รอยแผลหายยากยิ่งขึ้น ส่วนผู้ที่ถูกกัดซ้ำๆ ร่างกายจะถูกกระตุ้นให้เกิดอาการแพ้เหมือนกับเป็นโรคภูมิแพ้ได้

การป้องกัน

การรักษา

ให้รักษาความสะอาดของสถานที่ ซ่อมแซมผนังห้อง พื้นห้อง และตัวอาคารเมื่อพบว่ามียูเรอแตก ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีที่อยู่อาศัย และที่หลบซ่อนตัวของตัวเรือด และถ้าพบว่ามียูเรอผื่นแพ้จากการดูกินเลือดให้รีบล้างแผลให้สะอาดด้วยสบู่และน้ำ แล้วใช้ยาปฏิชีวนะหรือครีมทาบริเวณที่ถูกพิษ ให้รับประทานยาปฏิชีวนะถ้าพบว่าการติดเชื้อซ้ำบริเวณรอยแผลที่ถูกกัด แต่ถ้ามีอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์

หนอนบุ้ง และผีเสื้อกลางคืน (Hairy caterpillar และ Gypsy moth, *Lymantria dispa*)

ลักษณะ: แมลงในกลุ่มผีเสื้อที่เป็นอันตรายกับคนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของผีเสื้อกลางคืน ซึ่งทั้งตัวอ่อนที่เป็นตัวหนอนชนิดที่เราเรียกว่าหนอนบุ้งหรือหนอนร่าน รวมทั้งตัวผีเสื้อกลางคืนจะมีขนและเกล็ดปกคลุมอยู่ทั่วลำตัว ตัวหนอนบุ้งหรือหนอนร่านจะมีสีสดใส และขนที่ปกคลุมจะมีลักษณะเป็นขนแข็ง ส่วนตัวผีเสื้อกลางคืนจะมีสีไม่ฉูดฉาด ลำตัวมีลักษณะอ้วนป้อมและปกคลุมด้วยขนละเอียด

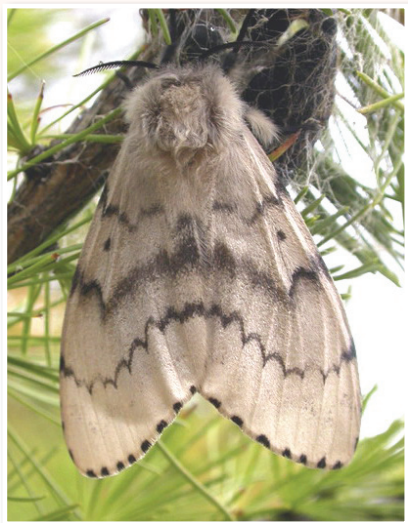
แหล่งที่พบ ผีเสื้อในกลุ่มนี้จะพบได้ทั่วไป โดยตัวหนอนจะพบหากินอยู่ตามพืชชนิดต่างๆ เนื่องจากต้องอาศัยกินใบพืชเหล่านี้เป็นอาหาร ส่วนตัวผีเสื้อจะออกหากินในเวลากลางคืน และชอบเข้ามาเล่นไฟ ทำให้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดกับคน

ส่วนที่เป็นพิษ พบว่าขนหลายชนิดที่อยู่บริเวณลำตัวของตัวหนอนบุ้งและตัวผีเสื้อ มีสารพิษหลายประเภทที่เป็นอันตรายกับคน

อาการ เมื่อไปสัมผัสถูกขนพิษเหล่านี้จะทำให้เกิดอาการแสบร้อนได้ทันที รวมทั้งทำให้เกิดผื่นแพ้ขึ้นที่ผิวหนัง หลังจากนั้นจะเกิดอาการ บวม ชา นอกจากนั้นเมื่อถูกพิษแล้ว พิษจะสามารถแพร่ไปยังส่วนอื่นๆ ของร่างกายที่อยู่ใกล้เคียงได้ เช่น ที่ตอม้ำเหลืองทำให้เกิดอาการอักเสบบวม และถ้าขนพิษเหล่านี้ไปถูกกับเยื่อเมือกหรือระบบทางเดินหายใจส่วนต้น ตลอดจนถึงนัยน์ตา

หนอนบู่

ผีเสื้อกลางคืน

จะทำให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น ในเด็กถ้าขนพิษเข้าตาอาจทำให้ตาบอดได้ และผู้มีอาการแพ้มากอาจมีอาการปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน หายใจเป็นอัมพาต จนถึงกับช็อค

การป้องกัน และรักษา

ตัวหนอนและตัวผีเสื้อไม่ได้ทำอันตรายกับคนโดยตรง แต่พิษจะเกิดจากการที่คนไปสัมผัสโดนตัวแมลงและขนพิษโดยบังเอิญ ดังนั้นควรมีความระมัดระวังไม่เข้าไปสัมผัสกับแมลงในกลุ่มนี้ รวมทั้งไม่เข้าไปใกล้เนื่องจากขนพิษอาจปลิวมาถูกผิวหนังของเราได้ ส่วนการรักษาอาการพิษ ทำได้โดยการดึงเอาขนพิษออกจากผิวหนังด้วยเทปขาว ใช้น้ำแข็งประคบบริเวณที่ถูกขนพิษ รักษาความสะอาด ทาด้วยแอมโมเนียหรือครีมประเภทรักษาอาการแสบร้อน ให้กินยาแก้แพ้และยาระงับอาการปวด ส่วนในรายที่มีอาการแพ้รุนแรงหรือเกิดอาการช็อคให้รีบไปพบแพทย์

แมลงสาบอเมริกัน

แมลงสาบเยอรมัน

แมลงสาบผี

แมลงสาบ (Cockroaches, 1. *Periplaneta americana*, 2. *Blattella germanica*, 3. *Neostylopyga rhombifolia*)

ลักษณะ:

แมลงสาบเป็นแมลงที่ทุกคนรู้จักกันดี มีความใกล้ชิดกับคนมากเนื่องจากเข้ามาอยู่อาศัยในบ้านและกินอาหารของเรา แมลงสาบจัดเป็นแมลงที่มีขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ มีสีน้ำตาลอ่อนจนถึงดำ ลำตัวแบนรูปไข่ ส่วนหัวจะซ่อนอยู่ใต้อก ปล้องแรกที่มีขนาดใหญ่ ชนิดที่พบเห็นได้บ่อยๆ ได้แก่ แมลงสาบอเมริกัน (*Periplaneta americana*) เป็นแมลงสาบที่มีสีน้ำตาลแดงเป็นมันวาว มีขนาดใหญ่ ลำตัวยาวประมาณ 30-40 มม. บนสันหลังอกส่วนต้นมีจุดสีดำสองจุดล้อมรอบด้วยวงสีเหลืองและมีวงสีดำอยู่นอกสุดเห็นได้เด่นชัด ชนิดที่สองคือแมลงสาบเยอรมัน (*Blattella germanica*) เป็นแมลงสาบที่มีสีน้ำตาลอ่อนเป็นมัน ขนาดลำตัวเล็กยาวประมาณ 10-15 มม. ระหว่างตาทั้งสองข้างมีแถบสีดำพาดอยู่ รวมทั้งบนสันหลังอกส่วนต้นมีแถบสีดำสองแถบพาดตามความยาว ชนิดที่สามคือแมลงสาบผี (*Neostylopyga rhombifolia*) เป็นแมลงสาบที่มีสีน้ำตาลออกดำโดยมีสีเหลืองปะปนอยู่ทั่วลำตัว เป็นแมลงสาบขนาดกลาง ลำตัวยาวประมาณ 16-30 มม. บนสันหลังอกส่วนต้นมีจุดสีดำสองจุดล้อมรอบด้วยวงสีเหลืองและมีวงสีดำอยู่นอกสุดเห็นได้เด่นชัด

แหล่งที่พบ

แมลงสาบมีนิสัยชอบรวมตัวอยู่กันเป็นกลุ่ม ชอบหลบซ่อนตัวและอาศัยอยู่ในที่อยู่อาศัยของคนในบริเวณห้องครัว ในชั้นเก็บอาหารต่างๆ ตู้เสื้อผ้า รวมทั้งท่อระบายน้ำ และสามารถขึ้นมา

ตามท่อน้ำเข้ามาในที่พักอาศัยเพื่อเข้ามาหาอาหารได้ตลอดเวลา โดยในเวลากลางวันจะหลบซ่อนตัวอยู่ในบริเวณดังกล่าว และจะออกมาหาอาหารในเวลากลางคืน

ส่วนที่เป็นพิษ

แมลงสาบนอกจากเป็นพาหะนำโรคโดยเป็นตัวแพร่กระจายเชื้อโรคที่ติดมาตามร่างกายและจากมูลของมันที่ถ่ายออกมา ทำให้เชื้อโรคปนเปื้อนอยู่ในอาหาร โดยเฉพาะโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินอาหารแล้ว ส่วนที่เป็นพิษของแมลงสาบคือ สารพิษหรือสารก่อภูมิแพ้ที่เจือปนอยู่กับกลิ่น และมูลที่มันปล่อยออกมา

อาการ

สารพิษที่แมลงสาบปล่อยออกมามีสารก่อภูมิแพ้เจือปน ทำให้ผิวหนังของเราเกิดอาการแพ้คันและอักเสบได้ รวมทั้งทำให้เกิดโรคภูมิแพ้และโรคหอบหืดในผู้ป่วยที่มีประวัติโรคภูมิแพ้ และพบว่าผู้ที่ต้องใกล้ชิดกับแมลงสาบเป็นเวลานานๆ จะมีปัญหาเป็นโรคผิวหนังเรื้อรัง ร่างกายอ่อนแอและเจ็บป่วยบ่อย รวมทั้งทำให้เป็นคนที่มีอาการแพ้ต่อสิ่งต่างๆ ได้ง่าย

การป้องกัน และรักษา

ให้รักษาความสะอาดของสถานที่ไม่ให้รกรุงรังเพื่อเป็นการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์และที่ซ่อนตัวของแมลงสาบ อีกทั้งไม่ควรทิ้งเศษอาหารเรื้อราด โดยให้ทิ้งเศษอาหารและขยะในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิดเพื่อไม่ให้มีแหล่งอาหารสำหรับแมลงสาบ ถ้าผิวหนังเกิดผื่นแพ้จากสารพิษที่แมลงสาบปล่อยออกมา พร้อมกับกลิ่นของมัน ให้พยายามรักษาความสะอาดบริเวณที่เกิดผื่นแพ้ และรับประทานยาแก้แพ้ ถ้ามีอาการเรื้อรังและอาการหอบหืดจากการได้รับสารพิษจากแมลงสาบควรไปพบแพทย์

ไรซิกเกอร์ (Chigger mite, *Leptotrombidium* spp.)

ลักษณะ: ไรซิกเกอร์เป็นชื่อเรียกไรชนิดหนึ่งเฉพาะระยะที่เป็นตัวอ่อน เป็นไรที่มีขนาดเล็กจนมองแทบไม่เห็นด้วยตาเปล่า มีสีเหลือง หรือสีส้ม ลำตัวอ่อนใสมีขนเล็กๆ ยาวๆ ปกคลุม เฉพาะระยะที่เป็นตัวอ่อนซึ่งมี 6 ขานี้ที่ทำอันตรายกับคน ส่วนตัวเต็มวัย ซึ่งมี 8 ขาจะหากินอิสระโดยไม่ดูดกินเลือดและจะวางไข่อยู่ตามพื้นดิน

แหล่งที่พบ ไรซิกเกอร์อาศัยอยู่ตามพื้นดินชื้นๆ หรือตามพุ่มไม้ที่อยู่ในป่า ดังนั้นผู้ที่ได้รับอันตรายมักเป็นผู้ที่ชอบเดินป่า รวมทั้งชาวบ้านที่เก็บของป่า

ส่วนที่เป็นพิษ ตัวอ่อนเมื่อฟักออกจากไข่ต้องการกินเลือดคนและสัตว์ เช่น เลือดหนูเป็นอาหาร การขึ้นมาดูดกินเลือดนอกจากจะทำให้คนได้รับเชื้อโรคสครับไทฟัสจากการกัดของไรที่มีเชื้ออยู่แล้ว การกัดของไรซิกเกอร์ยังเป็นพิษทำให้เกิดรอยแผลบนผิวหนังจากโปรตีนบางชนิดที่ปะปนอยู่ในน้ำลายของไรซิกเกอร์

อาการ นอกจากอาการป่วยของโรคสครับไทฟัส ซึ่งทำให้ผู้ป่วยมีอาการเป็นไข้ ปวดศีรษะ และปวดตามร่างกายแล้ว การกัดของไรซิกเกอร์ ทำให้เกิดรอยแผลบนผิวหนังที่มีลักษณะคล้ายถูกบุหรี่จี้ซึ่งจะรักษาให้หายได้ยาก และโดยที่รอยแผลนี้จะเกิดขึ้นหลังจากถูกไรซิกเกอร์กัดแล้วประมาณ 2 วัน ทำให้ผู้ป่วยไม่ทราบว่าถูกไรซิกเกอร์กัด

ไรซิกเกอร์

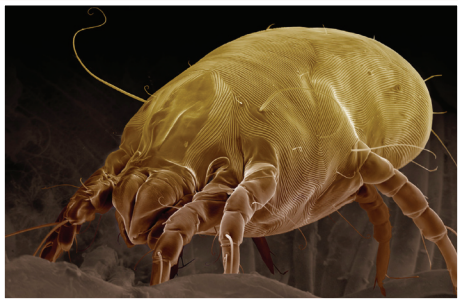

รอยแผลจากการถูกไรซิกเกอร์กัดมีลักษณะคล้ายถูกบุหรี่จี้

การป้องกัน

และรักษา

โดยการหลีกเลี่ยงไม่ไปอยู่บริเวณที่มีไรซิกเกอร์ชุกชุม เมื่อเดินป่า ให้ระมัดระวังตัวเองโดยเฉพาะเวลาที่นั่งพักอยู่ตามพุ่มไม้ รวมทั้งให้กางพมหญาเพื่อไม่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของไรซิกเกอร์ ถ้าถูกไรซิกเกอร์กัดต้องรีบไปพบแพทย์เพราะอาจติดเชื้อที่ทำให้เกิดโรคสครับไทฟัสได้ทักกล่าวมาแล้ว และเพื่อรักษาอาการบนผิวหนังที่ถูกไรกัด

ไรฝุ่นบ้าน

ไรฝุ่นบ้าน (House dust mites, *Dermatophagoides* spp.)

ลักษณะ: ไรฝุ่นบ้านเป็นตัวไรที่เราได้ยินชื่อกันอยู่บ่อยๆ เนื่องจากเป็นไรที่พบอาศัยอยู่ในบ้านเรือน ไรฝุ่นบ้านเป็นไรที่มีขนาดเล็กมาก ผู้ที่ไม่คุ้นเคยจะไม่สามารถมองเห็นไรฝุ่นด้วยตาเปล่าโดยเฉพาะเมื่อตัวไรปะปนอยู่กับฝุ่นภายในบ้าน ลำตัวของไรฝุ่นมีลักษณะกลมรี สีขาวใส มีขา 4 คู่ ผิวหนังเป็นรอยย่นคล้ายลายพิมพ์นิ้วมือ ชนิดที่มีความสำคัญก่อให้เกิดปัญหาทั่วโลกคือ ไรฝุ่นอเมริกัน *Dermatophagoides farinae* และไรฝุ่นยุโรป *Dermatophagoides pteronyssinus* ทั้งสองชนิดพบได้เป็นจำนวนมากได้ทั่วไปในประเทศไทย

แหล่งที่พบ ไรฝุ่นบ้านอาศัยอยู่ใกล้ชิดกับคนมาก เนื่องจากอาหารของไรฝุ่นคือเศษขี้โคลบนผิวหนังของคน และรังแคบนหนังศีรษะ โดยตัวไรจะพบปะปนอยู่กับฝุ่นภายในบ้านโดยเฉพาะบนที่นอน หมอน ผ้าห่ม พื้นห้องนอน ห้องนั่งเล่น และตามพรม ซึ่งเป็นที่เก็บฝุ่นได้ดี

ส่วนที่เป็นพิษ ไรฝุ่นบ้านเป็นตัวการที่สำคัญในการผลิตสารก่อภูมิแพ้ภายในบ้านเรือนดังที่กล่าวมาแล้ว โดยสารก่อภูมิแพ้จะพบได้ในตัวของไรฝุ่น ซากไรที่ตายแล้ว รวมทั้งของเสียที่ไรฝุ่นขับถ่ายออกมา

อาการ

ผู้ที่ได้รับสารก่อภูมิแพ้จากไรฝุ่น เบื้องต้นจะรู้สึกคันตามผิวหนัง และเป็นผื่นแดง รวมทั้งมีอาการจาม น้ำมูกไหล ส่วนผู้ที่แพ้มากๆ และสัมผัสสารก่อภูมิแพ้จากไรฝุ่นเป็นเวลานานๆ จะทำให้เป็นโรคภูมิแพ้เรื้อรัง จนถึงเป็นโรคหอบหืดได้ โดยที่บางคนจะไม่ทราบสาเหตุว่ามาจากการแพ้ไรฝุ่น แต่จะคิดว่าแพ้ฝุ่นละอองที่อยู่ภายในบ้านเรือน

การป้องกัน และรักษา

ต้องรักษาสุขลักษณะภายในบ้าน เปิดหน้าต่างให้แสงแดดส่องเข้ามาในห้องเพื่อไม่ให้ห้องอับชื้นเกินไป หมั่นนำเครื่องนอน ออกซักและผึ่งแดด เนื่องจากความร้อนจากแสงแดดสามารถฆ่าตัวไรได้ และต้องตีที่นอนเพื่อกำจัดซากตัวไรที่ตายแล้วรวมทั้งมูลของตัวไรออกไป เนื่องจากซากไรที่ตายแล้วยังมีสารก่อภูมิแพ้อยู่ ถ้ามีเครื่องดูดฝุ่น ให้ใช้เครื่องดูดฝุ่น ดูดฝุ่นบนที่นอน และบริเวณอื่นของบ้านอย่างสม่ำเสมอ ผู้ที่แพ้ไรฝุ่นอาจรับประทานยาแก้แพ้ ถ้ามีอาการเรื้อรังหรือรุนแรงควรไปพบแพทย์

แมงมุม (Spiders, *Tarantula* spp., *Latrodectus mactans*, *Latrodectus geometricus*)

ลักษณะ

แมงมุมเป็นสัตว์ที่พบได้ทั่วโลก มีมากมายหลายชนิด มีสีและขนาดแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับชนิดของแมงมุม โดยมีขนาดได้ตั้งแต่ 0.3 ซม. จนถึง 24 ซม. ลำตัวของแมงมุมแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือส่วนหัวที่มีเขี้ยวพิษซึ่งรวมอกไว้ด้วย ส่วนที่สองคือส่วนท้อง แมงมุมจะมีเขี้ยวพิษ 1 คู่ และมีขา 4 คู่

แหล่งที่พบ

แมงมุมจะชอบหลบซ่อนตัวอยู่ตามที่มีมืด ตามรูใต้พื้นดินหรือตามก้อนหิน ในเวลากลางวันจะเคลื่อนตัวได้ช้า และออกหากินในเวลากลางคืน โดยจะพรางตัวอยู่ในความมืด ใต้ตะเก้าอี้หรือตามซอกมุมของบ้าน

ส่วนที่เป็นพิษ

แมงมุมทุกชนิดจะมีพิษใช้สำหรับจับเหยื่อโดยจะปล่อยน้ำพิษออกทางเขี้ยวพิษเมื่อแมงมุมกัดเหยื่อ แมงมุมบางชนิดจะมีขนอยู่บนด้านบนของส่วนท้องที่ทำให้ผู้ที่สัมผัสถูกเกิดอาการแพ้

อาการ

ความรุนแรงจากการได้รับพิษของแมงมุมจะขึ้นกับสภาพร่างกาย อายุ และตำแหน่งของร่างกายที่ถูกแมงมุมกัด โดยถ้าถูกกัดบริเวณใบหน้าใกล้กับระบบประสาท อาการจะรุนแรงกว่าการถูกกัดที่ส่วนอื่นของร่างกาย โดยผู้ที่ได้รับพิษของแมงมุมจะมีอาการเจ็บปวด คลื่นไส้ อาเจียน เหงื่อออก เป็นตะคริว และหายใจลำบาก แมงมุมที่พบในประเทศไทยบางชนิด เช่น ชนิดทาแรนทูล่า (*Tarantula*) นอกจากจะกัดด้วยเขี้ยวพิษแล้ว ขนที่อยู่บนด้านบนของส่วนท้อง ถ้าสัมผัสถูกจะ

แมงมุมแม่ม่ายดำ

แมงมุมแม่ม่ายน้ำตาล

แมงมุมทารันทูล่า

ทำให้เกิดอาการแพ้อย่างรุนแรงโดยจะมีอาการคัน เป็นตุ่มนูนหลายสัปดาห์ หรือถ้าเข้าตาจะทำให้ตาอักเสบอย่างรุนแรงได้ ส่วนแมงมุมแม่ม่ายดำ แม่ม่ายน้ำตาล มีแหล่งกำเนิดในประเทศอื่นแต่อาจมีโอกาพบในประเทศไทยได้จากการเดินทางขนส่ง ผู้ถูกแมงมุมแม่ม่ายกัดจะมีอาการแพ้อย่างรุนแรง มีแผลเป็นผื่นบวมแดง เจ็บปวดมีหนอง แผลจะหายช้ามาก และจะเกิดเป็นเนื้องาย ส่วนพิษจะทำลายระบบภูมิคุ้มกัน และระบบน้ำเหลือง รวมทั้งทำลายเม็ดเลือดขาว ขณะนี้ยังไม่มีเซรุ่มแก้พิษ แต่จะใช้วิธีรักษาตามอาการ

การป้องกัน และรักษา

หลีกเลี่ยงจากแมงมุม และคอยระมัดระวังตัวเองเมื่อต้องอยู่ในที่มืด แต่ถ้าถูกแมงมุมกัดให้รีบล้างแผลให้สะอาด ไม่ขยี้บวมที่ที่ถูกกัดและใช้ผ้าพันแผลเพื่อลดการกระจายของพิษ และประคบแผลด้วยน้ำแข็ง รับประทานยาระงับปวด ทายาฆ่าเชื้อบริเวณที่แมงมุมกัดเพื่อป้องกันการติดเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดหนองแทรกซ้อน ถ้ามีอาการแพ้พิษอย่างรุนแรงให้รีบไปพบแพทย์

แมงป่อง

แมงป่อง (Scorpions, *Pandinus* spp.)

ลักษณะ: แมงป่อง มีอยู่ด้วยกันหลายชนิด ทั้งชนิดตัวขนาดใหญ่และตัวขนาดเล็ก โดยมีความยาว 2-10 ซม. ลำตัวของแมงป่องแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือส่วนหัวซึ่งรวมอกไว้ด้วย กับส่วนท้องซึ่งแบ่งเป็นปล้องๆ ส่วนปากมีลักษณะเป็นก้ามขนาดใหญ่ไว้สำหรับจับเหยื่อ ส่วนหางมี 5 ปล้องมีต่อมพิษติดอยู่

แหล่งที่พบ แมงป่องออกหากินในเวลากลางคืน โดยกินพวก แมลง แมงมุม กิ้งกือ ส่วนกลางวันจะซ่อนตัวอยู่ตามกองไม้ กองหิน และในดิน โดยชอบอยู่ในบริเวณที่เย็นๆ บางครั้งอาจพบหลงเข้ามาหากินอยู่ภายในบริเวณบ้านได้

ส่วนที่เป็นพิษ แมงป่องจะชอบยกปลายหางขึ้น โดยปลายหางปล้องสุดท้ายมีอวัยวะสำหรับต่อยยื่นออกมาและมีต่อมพิษอยู่ภายใน

อาการ พิษของแมงป่องมีทั้งแบบออกฤทธิ์เฉพาะที่ ออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท และชนิดทำลายเม็ดเลือด ผู้ที่ไม่แพ้พิษแมงป่องจะไม่มีอาการใดๆ แต่ผู้ที่แพ้มากจะมีอัตราการตายค่อนข้างสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็ก ฤทธิ์เฉพาะที่เมื่อถูกแมงป่องต่อยคือจะมีอาการปวดบวมแดง ปวดแสบปวดร้อน เป็นรอยไหม้ คัน ชา ส่วนฤทธิ์ต่อระบบประสาท และทำลายเม็ดเลือดคือ ผู้ป่วยจะมีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน ความดันโลหิตสูงขึ้น ต่อมน์น้ำตาและต่อมน้ำลายทำงานสูงขึ้นทำให้น้ำตาน้ำมูกไหล และน้ำลายไหลมาก และเมื่อพิษเข้าสู่กระแสโลหิตแล้ว

จะทำให้มีผลต่างๆ มากยิ่งขึ้น เช่น ง่วงซึม อัมพาตบางส่วน
เกิดการกระตุ้นของกล้ามเนื้อ กล้ามเนื้อเกร็ง ชัก หัวใจเต้นเร็ว
และเสียชีวิตในที่สุดเนื่องจากหายใจไม่ออก

การป้องกัน และรักษา

เมื่อถูกแมงป่องต่อยให้ล้างแผลให้สะอาด และประคบแผลด้วย
น้ำแข็ง ทายาฆ่าเชื้อบริเวณที่ถูกต่อยเพื่อป้องกันการติดเชื้อ
แบคทีเรียที่ทำให้เกิดหนองแทรกซ้อน รับประทานยาแก้แพ้
แก้ปวด ถ้ามีอาการรุนแรงหรือถูกต่อยบริเวณใบหน้า รวมทั้ง
เกิดความผิดปกติกับระบบหายใจ ให้รีบไปพบแพทย์ทันที

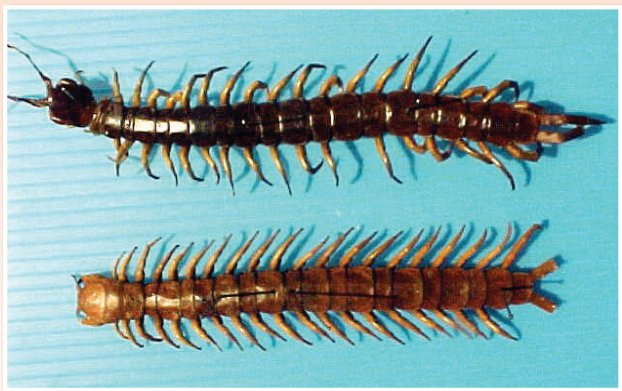
ตะขาบ (Centipedes)

ลักษณะ: ตะขาบเป็นสัตว์ขาข้อที่พบได้ทั่วไปในเขตร้อนชื้น ตะขาบมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โดยตะขาบยังมีขนาดใหญ่จะมีพิษมาก ลำตัวของตะขาบมีลักษณะแบนราบจากด้านบนลงมาด้านล่าง มีสีน้ำตาลเหลืองจนถึงสีดำ ปล้องลำตัวมีจำนวนตั้งแต่ 15-100 ปล้อง แต่ละปล้องมีขา 1 คู่ โดยขาคู่แรกจะดัดแปลงไปเป็นตะขอซึ่งประกอบด้วยต่อมพิษ

แหล่งที่พบ ตะขาบชอบอยู่ตามที่ชื้น เวลากลางวันจะซ่อนตัวอยู่ในที่เย็นๆ เช่นตามกองไม้ กองหิน ออกล่าเหยื่อในเวลากลางคืน บางครั้งอาจพบหลงเข้ามาอยู่ในบ้าน โดยหลบซ่อนตัวอยู่ตามห้องน้ำ

ส่วนที่เป็นพิษ ตะขาบจะมีเขี้ยวพิษเชื่อมต่อกับต่อมพิษ ทำอันตรายคนโดยการกัดและปล่อยน้ำพิษเข้าไปในรอยที่กัด

อาการ เมื่อถูกตะขาบกัดจะพบรอยเขี้ยวสองรอย ลักษณะเป็นจุดเลือดออกบริเวณที่ถูกกัด พิษของตะขาบจะทำให้มีอาการปวดอย่างรุนแรงและปวดเป็นเวลานานหลายชั่วโมง รวมทั้งจะมีไข้ บริเวณที่ถูกกัดจะบวมแดง ปวดแสบปวดร้อนหรือชา ในผู้ที่แพ้พิษจะมีอาการกระวนกระวาย คลื่นไส้ อาเจียน มึนงง ปวดศีรษะ และหัวใจเต้นเร็ว ตะขาบพวกที่มีขนาดใหญ่และมีพิษมากเมื่อกัดแล้วสามารถทำให้คนและสัตว์ตายได้

ตะขาบ

อาการบวมแดงเนื่องจากตะขาบกัด

การป้องกัน และรักษา

เมื่อถูกตะขาบกัดให้ล้างแผลให้สะอาด และประคบแผลด้วย
น้ำแข็งเพื่อบรรเทาอาการปวด ทายาฆ่าเชื้อบริเวณที่ถูกกัด
เพื่อป้องกันการติดเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดหนองแทรกซ้อน
ถ้าปวดมากให้รับประทานยาบรรเทาอาการปวด ถ้ามีอาการรุนแรง
โดยเกิดความผิดปกติกับระบบหายใจ ให้รีบไปพบแพทย์

กิ้งกือ

กิ้งกือ (Milipedes)

ลักษณะ: กิ้งกือเป็นสัตว์ที่พบแพร่กระจายอยู่ทั่วโลก รูปร่างมีลักษณะกลมยาว ผิวลำตัวภายนอกแข็งและมีสีส้มแดง ลำตัวมีปล้องหลายปล้อง แต่ละปล้องมีขา 2 คู่ บางครั้งพบชอบขดตัวอยู่กับที่ โดยปกติกิ้งกือจะไม่ทำร้ายคนโดยการกัดหรือกัดกินสัตว์อื่น เนื่องจากอาหารของกิ้งกือคือพืช

แหล่งที่พบ กิ้งกือชอบอยู่ตามที่ชื้นแฉะๆ โดยมักพบอยู่ตามใต้กองหินในดิน รวมทั้งกองใบไม้ที่ร่วงทับถมกัน จะพบชุกชุมในฤดูฝน ออกหากินในเวลากลางคืน บางครั้งอาจพบหลงเข้ามาอยู่ในบริเวณบ้าน โดยหลบซ่อนตัวอยู่ตามห้องน้ำซึ่งมีความชื้นและเย็น

ส่วนที่เป็นพิษ กิ้งกือจะมีต่อมพิษอยู่ตลอดสองข้างของลำตัวทางด้านท้อง โดยต่อมดังกล่าวจะปล่อยสารที่หลั่งออกมาผ่านทางรูเล็กๆ สารนี้กิ้งกือมีไว้ป้องกันตัวเองจากศัตรู กิ้งกือบางชนิดสามารถฉีดสารพิษพุ่งออกไปได้ในระยะใกล้ๆ พิษของกิ้งกือมีลักษณะเป็นของเหลวใส ไม่มีสี มีฤทธิ์ทำให้ผิวหนังไหม้

อาการ แผลไหม้จากกิ้งกือจะมีอาการปวดอยู่ 2-3 วัน รวมทั้งจะมีอาการระคายเคืองร่วมด้วย อาการจะรุนแรงยิ่งขึ้นถ้าถูกพิษบริเวณใบหน้า แต่ที่อันตรายมากคือถ้าถูกพิษของกิ้งกือเข้าบริเวณลูกนัยน์ตา จะทำให้เกิดการระคายเคืองอย่างรุนแรง

เกิดเป็นตาอักเสบ มีน้ำตาไหลมาก รวมทั้งเกิดอาการเยื่อตาอักเสบ และเกิดแผลที่หลุมตา ซึ่งถ้าไม่รักษาอาจทำให้ตาบอดได้

การป้องกัน

การรักษา

การรักษาการเป็นพิษเมื่อถูกพิษของกิ้งกือให้ล้างแผลให้สะอาดด้วยน้ำและสบู่ แล้วเช็ดบริเวณที่ถูกพิษด้วยแอลกอฮอล์ หรือน้ำยาฆ่าเชื้อโรคเพื่อล้างพิษออก อาจรับประทานยาปฏิชีวนะเพื่อป้องกันการติดเชื้อ หากพิษเข้าตาให้รับล้างด้วยน้ำอุ่น หรือน้ำสะอาดธรรมดาแล้วรีบไปพบจักษุแพทย์ทันที

บรรณานุกรม

1. เกริก รัตอาภา วันชัย สุทธิพิศธรรม ประคอง พันธุ์ไร. เอกสารประชุมวิชาการ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ครั้งที่ 3 เรื่อง “ ตัวง้ำน้ำมัน ” . วันที่ 3-4 ธันวาคม 2533. นนทบุรี : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ; 2533
2. การพ่นพิษของแมลงตด [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.flipside.theiet.org>.
3. ณัฐ มาลัยนวล สุภัทรา เตียวเจริญ. แมลงและสัตว์ขาข้อทางการแพทย์ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ ; 2545 .166 หน้า.
4. ตัวง้ำกันกระดก. [รูปภาพ : 6719 : *Paederus fuscipes*]; [สืบค้น 24 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ http://www.hlasek.com/paederus_fuscipes_6719.html.
5. ตัวเรือด. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.bed-bug.net>
6. ผีเสื้อกลางคืน. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 14 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.invasivespecies.nbi.gov/report.html>.
7. ผึ้ง. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 5 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.peoplegardens.co.uk>.
8. ผึ้ง. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 19 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.floridanature.org/species.asp?species=Apis mellifera>.
9. ผึ้ง. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 22 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.maqgiesseeret.com.au/bites-stings.aspx>.
10. แมงมุมแม่ม่ายดำ. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.ag.arizona.edu>.

11. แมงมุมแม่ม้าน้ำตาล. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.cirrusimage.com>.
12. แมลงมีพิษ. [สืบค้น 18 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.thaitrip4u.com/Healthy/STH12.asp?QID=1092>.
13. รอยแผลที่เกิดจากการถูกตัวเรือดตูดกินเลือด. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 17 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.worldtrip.co.uk/gallery/australia/melbourne/bedbugbites2.jpg>.
14. รอยแผลจากอาการถูกตะขาบกัด. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.reytas.blogspot.com>.
15. รอยแผลจากอาการถูกไรซิกเกอร์กัด. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.firstaid.about.com>.
16. รังต่อหัวเสือ. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 26 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.vespa-crabro.de/vespa-affinis.html>.
17. รังผึ้ง. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 6 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ http://www.wikipedia.org/wiki/bal_ar.
18. ไรซิกเกอร์. [รูปภาพ : CHIGGER.gif] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ที่ <http://wwwt.macromite.wordpress.com>.
19. ไรฝุ่นบ้าน. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ <http://www.bugsandmitesoff.com>.
20. ไรฝุ่นบ้าน. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 16 พ.ค. 2557] ; เข้าถึงได้ <http://www.wayword.bloggng.com>.
21. ศิริณี พูนไชยศรี. อนุกรมวิธานและชีววิทยาของต่อหัวเสือ *Vespa affinis* (Linneaus) ใน : ชาญ โพนนกุล, บรรณาธิการ. พิษจากพืช สัตว์ และจุลชีพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ; 2531. หน้า 127-54.

22. สมหมาย ชื่นราม. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ กรมวิชาการเกษตร ครั้งที่ 7 เรื่อง “ แมลงและสัตว์ ศัตรูพืช ”. วันที่ 20-22 มิถุนายน 2533. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร บางเขน ; 2533.
23. สุธรรม อารีกุล. บทปฏิบัติการกีฏวิทยาเบื้องต้น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ; 2510. 424 หน้า.
24. สุธรรม อารีกุล. แมลงมีพิษในประเทศไทย. สารคดีราช 2539;48(6) : 101-04.
25. สุภัทร สุจริต. กีฏวิทยาทางสัตวแพทย์. กรุงเทพฯ : พิษณุการพิมพ์ ; 2531. หน้า 555-8.
26. หนอนบุง. [รูปภาพ] ; [สืบค้น 19 ม.ค. 2550] ; เข้าถึงได้ที่ <http://www.nature.org>.
27. อาคม สังขวรานนท์. กีฏวิทยาทางสัตวแพทย์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ; 2538.
28. Dreisbach RH, Robertson WO. Handbook of poisoning : prevention, diagnosis & treatment. 12th ed. Los Altos (CA) : Appleton & Lange California ; 1987. P. 429-430.

สัตว์ทะเลที่มีพิษ และเป็นอันตราย

สุนันท์ จำรูญ

สำนักวิชาการวิทยาศาสตร์การแพทย์
กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

สัตว์ทะเลที่มีพิษและเป็นอันตราย

สัตว์ทะเลที่ทำให้เกิดอันตรายกับมนุษย์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

1. อันตรายจากพิษ (venomous animals) ที่เกิดจากการกัด สัมผัส หรือต่อย แล้วปล่อยสารพิษเข้าสู่ร่างกายตรงบริเวณบาดแผลนั้น พิษของสัตว์ทะเลอยู่ที่เงี่ยง ครีบ เขี้ยว ที่เรียกว่า เข็มพิษ หรือนีมาโตซิส (nematocyst) ที่สร้างสารพิษได้แก่ ดอกไม้ทะเล แมงกะพรุน เป็นต้น
2. อันตรายจากการบริโภคเนื้อหรืออวัยวะที่มีสารพิษ (poisonous animals) เมื่อสารพิษนั้นเข้าสู่ร่างกาย อาจเป็นอันตรายถึงชีวิต ได้แก่ ปลาปักเป้า แมงดาทะเล เป็นต้น
3. อันตรายจากการทำให้เกิดบาดแผล (injurious animals) เนื่องจากถูกอวัยวะที่แหลมคมของสัตว์ทะเลชนิดนั้นได้แก่ ฟัน หนาม ก้านครีบ และเงี่ยง เป็นต้น

ดอกไม้ทะเล

ดอกไม้ทะเล (Sea anemone)

ลักษณะ: ดอกไม้ทะเลเป็นสัตว์ทะเลที่มีลำตัวอ่อนนุ่มคล้ายหนวดยาว มีเมือกห่อหุ้ม จะไหลพริ้วไปตามแรงของกระแสน้ำ ด้านล่างเป็นฐานเพื่อยึดเกาะอยู่กับพื้นทะเล ดินทราย และกับก้อนหิน หรือก้อนปะการัง

แหล่งพบ พบใต้ทะเลอันดามัน และอ่าวไทย

ส่วนที่เป็นพิษ ปลายาวหนวดมีเข็มพิษ เมื่อถูกรบกวนจะปล่อยสารพิษออกมา

อาการ ผิวหนังบริเวณที่สัมผัสกับดอกไม้ทะเลจะมีผื่นแดง มีอาการคัน บางรายมีอาการรุนแรงคือบวมแดง คลื่นไส้ อาเจียน

การรักษา ล้างแผลให้สะอาดล้างเมือกออก นำเศษของหนวดดอกไม้ทะเลที่ติดค้างในแผลออกให้หมดแล้วล้างด้วยน้ำส้มสายชู หากอาการไม่ทุเลาให้รีบไปพบแพทย์

ปลากะเบน

ปลากระเบน (Ray)

ลักษณะ: ปลากระเบนเป็นปลากระดูกอ่อน ลักษณะค่อนข้างกลมกว้าง ประมาณ 25 นิ้ว บางชนิดมีขนาดใหญ่มาก ลำตัวแบนทั้งด้านบนและด้านล่าง มีหางยาว ที่โคนหางมีหนามแหลมคม หรือเรียกว่า “เงี่ยง” ด้านข้างมีลักษณะเป็นหยักคล้ายฟันเลื่อยที่โคนเงี่ยง มีต่อมพิษ ที่ลำตัวมีเมือกสีเหลืองทอง มีจุดสีฟ้าอยู่ทางด้านบน ปากอยู่ด้านล่าง ส่วนด้านล่างของลำตัวมีสีขาว

แหล่งที่พบ พบได้ริมฝั่งทะเลและในทะเลลึก พบมากในน่านน้ำของไทย โดยอาศัยตามแนวปะการังบริเวณริมฝั่งทะเลที่เป็นโคลนหรือทราย

ส่วนที่เป็นพิษ โคนเงี่ยงที่มีต่อมพิษและส่วนที่เป็นหนามแหลมคมทำให้เกิดบาดแผล

อาการ เมื่อถูกเงี่ยงตำและได้รับสารพิษ จะมีอาการปวดมาก บางคนที่แพ้สารพิษอาจมีอาการอักเสบ มีไข้สูง

การรักษา เมื่อถูกเงี่ยงตำเกิดบาดแผลมีเลือดออกมากให้ใช้ผ้าพันเพื่อห้ามเลือดที่บาดแผลนั้น เอาเศษของเงี่ยงออกให้หมด และแช่บาดแผลในน้ำร้อนนานประมาณ 30 – 60 นาที จะทำให้อาการปวดทุเลาเนื่องจากสารพิษจะถูกย่อยสลายด้วยความร้อน หากมีอาการมากให้นำส่งแพทย์

ปลากระเบนไฟฟ้า

ปลากะเบนไฟฟ้า (Electric ray)

ลักษณะ: ลำตัวค่อนข้างกลม แบนด้านบนและด้านล่าง ช่วงด้านข้างของตาถึงลำตัวมีอวัยวะที่ประกอบด้วยเซลล์รูปหกเหลี่ยมเรียงซ้อนกันเป็นกลุ่มภายในมีสารเป็นเมือกคล้ายวุ้น ซึ่งทำหน้าที่ผลิตกระแสไฟฟ้า บางครั้งเรียกปลากะเบนไฟฟ้าว่า “ทอร์ปิโด”

แหล่งพบ ใต้ท้องทะเล อ่าวไทย

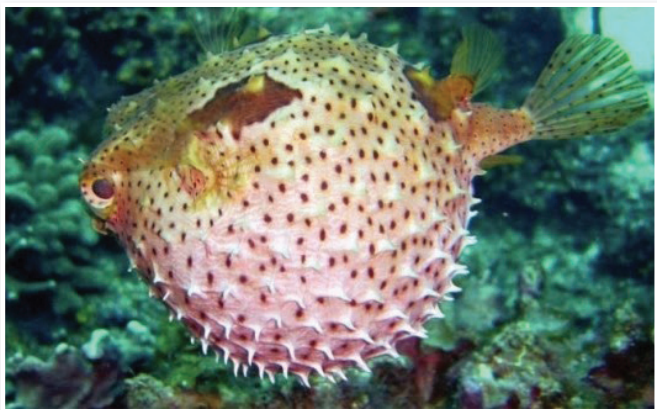
ส่วนที่เป็นอันตราย กระแสไฟที่ผลิตออกมาจากเซลล์รูปหกเหลี่ยม มีกำลังไฟฟ้าประมาณ 80 – 220 โวลต์ขึ้นกับชนิดของปลากะเบน

อาการ เมื่อสัมผัสปลากะเบนไฟฟ้าและได้รับกระแสไฟฟ้าที่ปล่อยออกมาทำให้มีอาการชา บางรายอาจหมดสติเมื่ออยู่ใต้ท้องทะเลช่วยเหลือไม่ทันทำให้เสียชีวิต

การรักษา หากหมดสติพยายามช่วยให้ผู้ป่วยหายใจ แล้วรีบนำส่งโรงพยาบาล

ปลาปักเป้าหนามทุเรียน

ปลาปักเป้าหนามทุเรียนขณะพองตัว

ปลาปักเป้า (Globe fish, Puffer fish หรือ Fugu)

ลักษณะ

ปลาปักเป้า มีประมาณ 100 ชนิด แต่ที่ทำให้เกิดพิษมีประมาณ 50 ชนิด แบ่งเป็น 2 ตระกูล คือ Tetraodonidae มีฟัน 4 ซี่ ผิวค่อนข้างเรียบ และตระกูล Diodontidae มีฟัน 2 ซี่ คล้ายจงอยปากนกแก้ว มีหนามรอบตัว โดยปกติมีลักษณะเหมือนปลาทั่วไป อาจพบหนามสั้นหรือยาวแล้วแต่ชนิด เมื่อถูกรบกวนหรืออยู่ในภาวะป้องกันตัวจะพองตัวโตคล้ายลูกกลมๆ มีหนามสั้นหรือยาวออกมาเพื่อป้องกันอันตรายต่อศัตรูที่อาจมาทำร้าย

แหล่งพบ

พบในประเทศที่มีอากาศร้อนและอบอุ่น พบได้ทั้งในน้ำจืด เช่น หนอง คลอง บึง และแม่น้ำ สำหรับในน้ำเค็มพบได้ที่อ่าวไทย

ส่วนที่เป็นพิษ

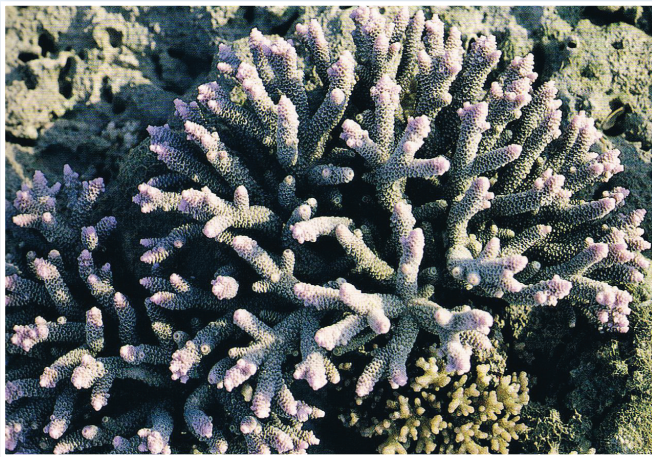
พบสารพิษมากที่สุดในไข่ รองลงมาที่ตับและพบได้ที่ผิวหนัง ลำไส้ถุงน้ำดี และกระเพาะ เป็นต้น สารพิษเป็นชนิด Tetrodotoxin ที่มีปริมาณเพียง 2 มิลลิกรัม ก็สามารถทำให้เสียชีวิตได้ สารพิษนี้ทนความร้อนสูงถึง 220 องศาเซลเซียส ดังนั้น หากนำไปปรุงอาหารให้สุกก็ไม่สามารถทำลายพิษได้ จึงไม่ควรนำปลาชนิดนี้มารับประทาน

อาการ

จะพบอาการภายหลังจากรับประทานส่วนที่เป็นพิษประมาณ 10 – 30 นาที บางรายพบอาการภายหลัง 1 ชั่วโมง อาการที่พบเป็นระยะตามลำดับ คือ ระยะแรกจะมีอาการชาที่ริมฝีปาก ลิ้น ใบหน้า ปาลายนิ้วมือ มีคลื่นไส้อาเจียน ตามมาด้วยอาการอ่อนเพลีย อาการชามีมากขึ้น แขนขาไม่มีแรง ต่อมาพบว่า คล้ายเนื้อกระดูกพุดไม่ได้ และสุดท้ายกล้ามเนื้อเป็นอัมพาต หายใจไม่ออก และถึงแก่ความตาย

การรักษา

ปัจจุบันยังไม่มียาแก้พิษ (antidote) วิธีป้องกัน คือ หลีกเลี่ยงการบริโภคปลาปักเป้าทุกชนิดถึงแม้ว่าจะปรุงให้สุกด้วยความร้อนแล้วพิษก็ยังไม่สลายไป

ปะการัง

ปะการัง (Corals)

ลักษณะ: ปะการัง เป็นสัตว์ทะเล มีมากกว่า 700 ชนิด ส่วนใหญ่อาศัยอยู่แบบเดี่ยว โดยมีฐานรองรับโพลิบ บางชนิดมีหินปูน มีหนามหรือเหลี่ยมแหลมคมยื่นออกมา ปะการังบางชนิดในส่วนของแหลมคมที่มีเข็มพิษซึ่งจะผลิตสารพิษออกมาด้วย

แหล่งพบ ใต้ทะเลบริเวณเกาะสุรินทร์ เกาะสิมิลัน และเกาะบูตัง ฯลฯ

ส่วนที่เป็นอันตราย เมื่อไปเหยียบย่ำ สัมผัส หรือน้ำผ่านแนวปะการังอาจสัมผัสกับหนาม หินปูนหรือเหลี่ยมแหลมคม ทำให้เกิดบาดแผล และสารพิษจะเข้าสู่บาดแผล

อาการ เมื่อสัมผัสปะการังชนิดที่สร้างสารพิษจะทำให้เกิดอาการบวมแดง ปวดแสบปวดร้อนหรือมีผื่นเกิดขึ้น บาดแผลที่ถูกหนามแหลมคมทำให้มีเลือดออกได้

การรักษา ใช้น้ำสะอาดล้างบาดแผล นำเศษปะการังที่ติดค้างออกจากบาดแผลให้หมด เช็ดด้วยแอลกอฮอล์ ใส่ยาฆ่าเชื้อ หากบาดแผลมีขนาดใหญ่ให้รีบไปพบแพทย์

ปะการังไฟ

ปะการังไฟ (Fire corals)

ลักษณะ: ปะการังไฟไม่ใช่ปะการังที่แท้จริงแต่เป็นสัตว์ทะเลที่มีลักษณะเป็นโพลิพขนาดเล็กคล้ายเขากวาง มีสีน้ำตาลหรือเหลืองอ่อนอยู่รวมกันโดยมีหินปูนเป็นฐานรองรับจึงมีลักษณะเป็นปะการัง โดยทั่วไปพบได้ 3 ลักษณะคือ แบบแขนง แบบก้อน และแบบแผ่น

แหล่งพบ พบในท้องทะเล ในหมู่เกาะสุรินทร์และเกาะอาดัง โดยอยู่ปะปนกับสัตว์อื่นตามแนวปะการัง

ส่วนที่เป็นพิษ โพลิป จะสร้างพิษ

อาการ บริเวณผิวหนังที่สัมผัสถูกปะการังไฟจะเกิดรอยไหม้ ปวดแสบ บวมแดง หากมือไปสัมผัสปะการังไฟ ห้ามนำไปขยี้ตา เพราะน้ำพิษของปะการังไฟเข้าตาจะทำให้เกิดการระคายเคืองและอักเสบ

การรักษา ล้างแผลให้สะอาดแล้วล้างด้วยน้ำส้มสายชู ใช้ครีมที่มียาปฏิชีวนะทาบริเวณบาดแผล เพื่อป้องกันการติดเชื้อ หากมีอาการมากให้รีบไปพบแพทย์

แมงกะพรุนไฟ

แมงกะพรุนไฟ (Sea nettles, Portuguese man-of-war)

ลักษณะ: แมงกะพรุนไฟเป็นสัตว์ทะเลประเภทหนึ่งที่ไม่มีการดูดกลับหลัง มีรูปร่างลักษณะคล้ายร่ม หรือกระดิ่ง ตัวสีแดงปนน้ำตาล มีลักษณะเป็นวุ้น ด้านบนมีจุดขาวกระจายทั่ว มีปากอยู่ด้านล่าง มีหนวดเป็นสายยาวยื่นออกมา

แหล่งพบ อยู่แถบชายฝั่งและทะเลลึก บางครั้งพบตามชายหาดเนื่องจาก ถูกคลื่นซัดเข้าหาฝั่ง

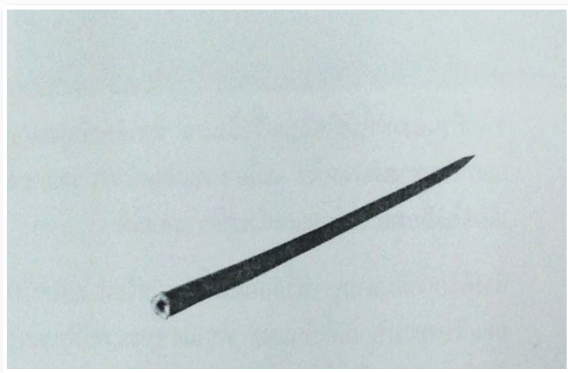
ส่วนที่เป็นพิษ ที่หนวดมีเข็มพิษขนาดเล็กภายในมีเหล็กในแฝงอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า

อาการ เมื่อสัมผัสถูกเข็มพิษจะมีอาการปวดมาก เป็นแผลบวมแดง ปวดแสบปวดร้อน เป็นรอยไหม้ หากปวดรุนแรง อาจถึงขั้นหมดสติได้ อาการรุนแรงที่เกิดขึ้นอยู่กับชนิดของแมงกะพรุนไฟ ชนิดที่รุนแรงทำให้เกิดแผลเรื้อรังนาน หากพิษเข้าสู่ระบบประสาท และระบบทางเดินหายใจ จะมีอาการแน่นหน้าอก ร่างกายเขียวคล้ำเลือดไปเลี้ยงสมองน้อยและถึงแก่ความตายได้

การรักษา ล้างด้วยน้ำส้มสายชู หรือแอมโมเนีย หรือนำใบผักบุ้งทะเล มาบดแล้วพอกบริเวณที่เป็นแผล หากมีอาการปวดให้ทานยาแก้ปวด ถ้าปวดมากอาจต้องให้มอร์ฟีน หากแผลมีการอักเสบมากให้ไปพบแพทย์โดยเร็ว

แมงดาถ้วย (*Carcinoscorpius rotundicauda*)

ลักษณะหางแมงดาถ้วย สันทางเรียบ หน้าตัดกลมมน

แมงดาถ้วย (Round-tail horse-shoe crab)

ลักษณะ: แมงดาถ้วย หรือแมงดาหางกลม หรือแมงดาไฟ หรือ เหา-รา เป็นแมงดาทะเลชนิดหนึ่ง ลำตัวแข็งเหมือนกระดองปู มีขนาดใหญ่ประมาณ 6 นิ้ว หางแข็งกลมสั้น สันทางเรียบ หน้าตัดกลมมน มีเหงือกใช้สำหรับหายใจ มีขา 5 คู่

แหล่งพบ พบได้ที่พื้นทะเลน้ำตื้นที่เป็นดินโคลน และตามลำคลองในป่าชายเลน

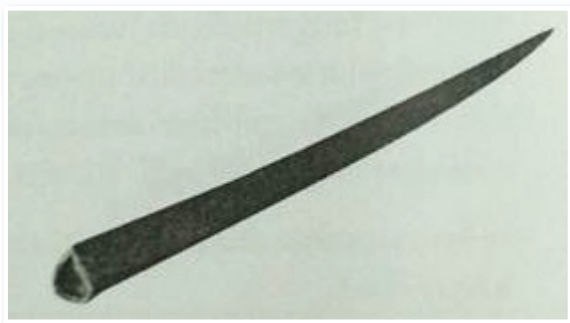
ส่วนที่เป็นพิษ เนื้อและไข่แมงดาถ้วยมีสารพิษเนื่องจากแมงดาถ้วยจับกินหอย หนอน แพลงตอน ชนิดที่สร้างสารพิษ ดังนั้นสารพิษจึงเข้าไปสะสมอยู่ในเนื้อ และไข่ สารพิษในแมงดาถ้วยพบมากระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายน เนื่องจากอยู่ในช่วงที่แพลงตอนเจริญเติบโตได้รวดเร็วมาก

อาการ ภายหลังจากรับประทานเนื้อหรือไข่แมงดาถ้วยที่มีสารพิษประมาณครึ่งชั่วโมง จะมีอาการชาที่ปาก ปวดศีรษะ มึนงง คลื่นไส้ อาเจียน หัวใจเต้นเร็ว หายใจไม่ออก มีอาการชาที่แขนขา ไม่มีแรง หากได้รับสารพิษมากอาจหมดความรู้สึก จนเสียชีวิต

การรักษา สารพิษจากแมงดาถ้วย เป็นอันตรายมากเมื่อมีอาการดังกล่าว ให้รีบส่งแพทย์โดยเร็ว

แมงดาจัน (*Tachyleus gigas*)

ลักษณะหางแมงดาจัน สันทางคมมีหนาม หน้าตัดสามเหลี่ยม

แมงดาจาน (Triangle-tail horse-shoe crab)

ลักษณะ: แมงดาจานหรือแมงดาเหลี่ยม เป็นแมงดาทะเลชนิดหนึ่งที่มีลำตัวแข็งเหมือนกระดองปู มีหางแข็งยาว หน้าตัดสามเหลี่ยม สันหลังคมมีหนาม มีขา 5 คู่

แหล่งพบ พบได้ที่ใต้ท้องทะเลน้ำตื้นและวางไข่ตามริมชายฝั่งที่เป็นทราย

ส่วนที่เป็นอันตราย ส่วนหางที่มีสันคมและมีหนามเมื่อสัมผัสถูก ทำให้เกิดบาดแผล (เนื้อแมงดาจานรับประทานได้ไม่มีอันตราย)

อาการ บริเวณผิวหนังที่ถูกตำของส่วนที่คมจากแมงดาจาน ทำให้เกิดบาดแผล

การรักษา ล้างแผลให้สะอาด นำเศษหนามที่ติดมาในแผลออกให้หมด เช็ดด้วยแอลกอฮอล์ ใส่ยาฆ่าเชื้อ ถ้าแผลมีขนาดใหญ่มีเลือดออกมากให้รีบไปพบแพทย์

บรรณานุกรม

1. กระเบนไฟฟ้า; [รูปภาพ] [สืบค้น 28 พ.ค. 2557]; เข้าถึงได้ที่
URL:http://animal-of-the-world.blogspot.com/2009/09/blog-post_01.html
2. จีระศักดิ์ กาญจนางศ์กุล. การศึกษาผู้ป่วย 125 รายในโรงพยาบาลชลบุรี.
[รูปภาพ] วารสารวิชาการสาธารณสุข 2547 ; 10 : 396.
3. ดอกไม้ทะเล; [รูปภาพ] [สืบค้น 28 พ.ค. 2557]; เข้าถึงได้ที่
URL:<http://sea-world.exteen.com/20100919/anemone>
4. ปลาปักเป้า มีพิษร้ายแรง; [สืบค้น 21 พ.ย. 2549]; [5 หน้า] เข้าถึง
URL:<http://www.moph.go.th/ssj/moules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=58>.
5. ปลาปักเป้าหนามทุเรียน; [รูปภาพ] [สืบค้น 28 พ.ค. 2557]; เข้าถึงได้ที่
URL:http://www.maestropescador.com/Colaboradores/patzner_robert_a/patzner_robert_a3.html
6. ปะการัง ; [รูปภาพ] [สืบค้น 28 พ.ค. 2557]; เข้าถึงได้ที่ URL:
<http://www.laserworldaquarium.com/default.asp?content=spagedetail&cid=3490>
7. ผ่องศรี ทิพวงโกศล. ไข่มวงดาทะเลมีพิษถึงตาย. ภาควิชาปรสิตวิทยาคณะ
แพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ [สืบค้น 19 ธ.ค. 2549]; [3 หน้า]
เข้าถึงได้ที่ URL:<http://www.medicine.cmu.ac.th/dept/parasite/WEBTHAI/Mangdataley.htm>
8. พิษภัยจากสารตามธรรมชาติ. งานโครงการความปลอดภัยในการใช้
เคมีวัตถุ; นนทบุรี : กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา;
2531. หน้า 28, 35.

9. แมงกะพรุน : รูปภาพ [สืบค้น 28 พ.ค. 2557]; เข้าถึงได้ที่
URL: <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9510000043358>
10. แมงดาทะเล : รูปภาพ [สืบค้น 28 พ.ค. 2557]; เข้าถึงได้ที่
URL:http://chm-thai.onep.go.th/chm/MarineBio/WEBPAGE_USED/MANGROVE.html
11. ศุภชัย รัตนมณีฉัตร วิฑูรย์ อัดทนโถ ชุชนะ มะกรसार. ปลาปักเป้าหรือ Puffer fish ใน : มุกดา ตฤณานนท์ บรรณาธิการ. สัตว์มีพิษและการรักษาพิษสัตว์ : โรงพิมพ์พิษเนศ. กรุงเทพฯ; 2522. หน้า 179-89.
12. สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล บางแสน มหาวิทยาลัยบูรพา.
[สืบค้น 22 พ.ย. 2549] ; [3 หน้า] เข้าถึงได้ที่ URL:<http://www.bims.buu.ac.th/th/department/aquarium/pugpou.asp>.
13. สุรศักดิ์ พุ่มมณี. สัตว์น้ำมีพิษ. ใน. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งเป็นพิษ ตอนที่ 3. นนทบุรี : กองพิษวิทยา กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, หน้า 2.
14. อติสรณ์ มนต์วิเศษ. สัตว์ทะเลที่มีพิษและเป็นอันตราย ใน. ศูนย์ข้อมูลพิษวิทยา [สืบค้น 19 ธ.ค. 2549] [11 หน้า] เข้าถึงได้ที่ URL:http://webdb.dmsc.moph.go.th/ifc-toxic/a_tx_.
15. อลัน อีชาวส. ปลาปักเป้ามีพิษ. วารสารกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ 2514; 13(4) : 36-43
16. Nicholson T. Photograph of Fire Coral. [Picture]; [cited 2007 Feb 2]; Available at : URL:<http://scubatravel.co.uk/firecoral.html>.
17. Talaythai. [สืบค้น 29 ธันวาคม 2549] [3 หน้า] เข้าถึงได้ที่
URL:<http://www.talaythai.com/marine-animal/coral/index.php> 3.

พืชที่มีพิษ และเป็นอันตราย

สุธิดา ไชยราช
สถาบันวิจัยสมุนไพร
กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

พืชที่มีพิษและเป็นอันตราย

พืชที่มีพิษและเป็นอันตรายกับมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่ทำให้เกิดพิษจากการสัมผัส พืชกลุ่มนี้จะทำให้คนหรือสัตว์ที่สัมผัสเกิดอาการคัน ผื่นหนังอักเสบเป็นผื่นแดง หรือบวม อาจเป็นตุ่ม หรือพุพอง เป็นแผลหรือเกิดอาการปวดแสบปวดร้อนได้ ทั้งนี้อาการรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของสารและภูมิคุ้มกันของแต่ละคน สารที่ทำให้เกิดอาการดังกล่าว เช่น สารกลุ่ม Phenolic compound, Diterpene esters. Essential oils. Organic acids, Amines และเอนไซม์บางชนิด พืชบางชนิดมีน้ำยางสีขาวหรือน้ำยางใส บางชนิดมีเส้นใยที่ทำให้เกิดอาการระคายเคืองได้ เช่น สลัดไดป่า พญาไร้ใบ เป็นต้น

2. กลุ่มที่ทำให้เกิดพิษจากการบริโภค พืชที่ทำให้เกิดอาการพิษที่รุนแรง ผู้ที่ได้รับพิษส่วนใหญ่มักเข้าใจผิด บริโภคโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาการพิษที่เกิดขึ้นได้แก่ การระคายเคืองในระบบทางเดินอาหาร คลื่นไส้ อาเจียน แสบร้อนในคอ ปวดท้อง ท้องเสีย ถ่ายเหลว ส่วนของพืชที่ทำให้เกิดอาการพิษเหล่านี้ ได้แก่ เมล็ดสับดูดา ผลหรือเมล็ดสับดูแดง บางชนิดทำให้เกิดอาการพิษต่อระบบหัวใจ และหลอดเลือด และระบบประสาท เช่น ผกากรอง ลำโพงกลาสลัก เป็นต้น

กระบอก

กระบอก (Trumpet Flower.; *Thevetia peruviana* Schum.)

ชื่อท้องถิ่น กะทอก บานบุรี ยี่โถฝรั่ง (กรุงเทพฯ); แชนาวา แซะศาลา (ภาคเหนือ); รำพน รำเพย (ภาคกลาง)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบยาวเรียวเป็นมัน ดอกเป็นหลอด ตอนโคน ตอนปลายกลีบแผ่ออกเป็น 5 กลีบ กลีบซ้อนเหลื่อมกัน ปลูกลงในกรุงเทพฯ มีสีเหลือง แสด และขาว ผลค่อนข้างกลม มีสันสี่เหลี่ยมเป็นมัน ปลูกลงเป็นไม้ประดับตามบ้านทั่วไป

ส่วนที่เป็นพิษ น้ำยางขาว เมล็ด ใบ (สารกลุ่ม cardiac glycosides เช่น thevetin และสารกลุ่ม thevetoxin มีฤทธิ์คล้ายกับ digitalis แต่ออกฤทธิ์ช้ากว่า)

อาการ น้ำยางเมื่อถูกผิวหนังจะมีอาการแพ้เป็นผื่นแดง แสบคัน หากเคี้ยว เมล็ดจะรู้สึกชาที่ลิ้นและปาก ทำให้มีอาการปวดแสบปวดร้อน

คลื่นไส้ อาเจียน ปวดศีรษะ ท้องเสีย ง่วงนอน ม่านตาขยาย ความดันโลหิตลด การเต้นของหัวใจผิดปกติ ชีพจรเต้นช้าและถึงตายได้ เมล็ดมีพิษมาก หากเด็กกินเพียง 1 – 2 เมล็ด และผู้ใหญ่ประมาณ 4 – 10 เมล็ดก็จะทำให้ถึงตายได้

การรักษา

1. กำจัดเศษพืชพิษที่ไม่ถูกดูดซึมออกจากร่างกายโดยทำให้อาเจียน อาจลดการดูดซึมของสารพิษ โดยให้ activated charcoal ตรวจคลื่นหัวใจควบคุมอัตราความเร็วของการบีบตัวของหัวใจ (transvenous cardiac pacing)
2. เช็กระดับโพแทสเซียมและแมกนีเซียมในเลือดทุกชั่วโมง ไม่ควรให้ epinephrine หรือสารกระตุ้นอื่นๆ เพราะอาจเร่งให้เกิด ventricular fibrillation
3. ถ้ามี hypokalemia และไตปกติ ให้ผู้ป่วยดื่ม potassium chloride 5 g ละลายในน้ำผลไม้ หรือให้ 20 meq ใน 5% dextrose จำนวน 500 มล. อย่างช้าๆ ในอัตราเร็วไม่เกิน 0.4 meq/L แต่ถ้ามี complete heart block ห้ามให้โพแทสเซียม
4. ถ้า hyperkalemia ให้กิน kayexalate 20 กรัม แล้วให้ Insulin 10 unit ในน้ำ 5% dextrose อาจต้องทำ hemodialysis
5. ให้ phenytoin เพิ่มการ metabolism และ lidocain เพื่อควบคุมอัตราเต้นของหัวใจ
6. ให้ cholestyramine เพื่อลดการดูดซึมของสารพิษ
7. ฉีด atropine 0.01 มก./กก. เพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจ เมื่อมี digitalis heart block

กะทกรก

กะทกรก (*Passiflora foetida* Linn.)

ชื่ออื่น

รก (ภาคกลาง); กระโปรงทอง (Peninsular); ตำลึงฝรั่ง (ชลบุรี); เถาเงาะ เถาสิงโต (ชัยนาท); ผักขี้หิด (เลย); ผักแคบฝรั่ง (ภาคเหนือ); เยี่ยววัว (อุดรธานี); ละพูป่า (มลายู-นราธิวาส ปัตตานี); หน้ำถลกบาท (พิษณุโลก อุตรดิตถ์); หน้ำราก้าง (พังงา)

ลักษณะของพืช

เป็นไม้เลื้อย ลำต้นมีขนปกคลุมทั้งต้น มีกลิ่นเหม็นเขียว ใบเดี่ยวเรียงเวียน ลักษณะของใบรูปไข่ หรือรูปไข่ขอบขนาน ขอบใบหยักเว้า 3 หยัก ปลายใบแหลม โคนใบมนหรือเว้า ดอกออกเดี่ยวหรือออกเป็นคู่ตามซอกใบ แต่ละดอกจะมีใบประดับ 3 ใบรองรับ ใบประดับรูปไข่ ขอบใบเป็นเส้นใยตาข่ายฝอย สีเขียว อยู่คงทนจนกระทั่งติดผล กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน มีติ่งยื่นแหลมตรงปลายกลีบ ด้านในมีสีขาวด้านนอกสีเขียว กลีบดอก 3 – 5 กลีบ รูปขอบขนานสีขาว มีขนาดใกล้เคียงกับกลีบเลี้ยง ลักษณะของผลค่อนข้างกลม สีเขียว เมื่อแก่สีส้ม มีใบประดับหุ้มอยู่

ส่วนที่เป็นพิษ

ผลดิบ (cyanogenetic glycoside)

อาการ

ถ้ากินผลดิบในปริมาณมาก ทำให้อาเจียน เกิด cyanosis และถึงตายได้

คริสต์มาส

คริสต์มาส (Poinsettia.; *Euphorbia pulcherrima* Wild.)

ชื่ออื่น คริสต์มาส (ราชบุรี); บานใน (ภาคเหนือ); โพนัน สองระดู (กรุงเทพฯ)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่มขนาดเล็ก มียางขาว ลำต้นเรียบ ใบเดี่ยวรูปไข่แกมรูปหอก เรียงสลับเวียนรอบต้น มักอยู่เป็นกลุ่มที่ยอด ขอบใบเว้าตื้นๆ 3 – 5 แฉก ปลายใบแหลม โคนใบเป็นครีบ เนื้อใบบาง ท้องใบสีอ่อนกว่าหลังใบ ด้านล่างมีขนสั้นปกคลุม ก้านใบยาว หูใบเป็นตุ่ม ดอกเป็นช่ออยู่รวมกันเป็นช่อใหญ่ รอบช่อดอกมีใบประดับสีแดง รูปหอก หรือรูปไข่ปลายแหลม ขอบเรียบ ดอกย่อยมีสีเหลือง

ส่วนที่เป็นพิษ น้ำยางขาว (diterpene ester)

อาการ ยางขาวมีฤทธิ์กัดเมื่อสัมผัสจะรู้สึกปวดและระคายเคืองมาก และผิวหนังอักเสบเป็นปื้นแดง ต่อมาปวดพอง เป็นตุ่มน้ำ ภายใน 2 – 8 ชั่วโมง หากสัมผัสตาจะทำให้เกิดการระคายเคือง แสบตาเยื่อตาอักเสบทำให้ตาบอดได้

การรักษา ถ้าน้ำยางเข้าตาให้ล้างด้วยน้ำสะอาดหลายครั้งทันที หากสัมผัสโดนน้ำยางให้ล้างด้วยแอลกอฮอล์ การรักษาเช่นเดียวกับพิษจาก phenol คือ ทายาสเตียรอยด์ หรือรับประทานยาสเตียรอยด์ตามแต่อาการ

โป๊ยยเจียน

โป๊ยเซียน (Crown of thorns, Christ plant, Christ thorn.; *Euphorbia milii* Desmoul.)

ชื่ออื่น ระวังระไว พระเจ้ารอบโลก ว่านเข็มพญาอินทร์ (เชียงใหม่); ไม้รับแขก (ภาคกลาง); ว่านมงเมือง (แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่มขนาดเล็ก มีน้ำยางขาว มีหนามแหลมจำนวนมาก ใบเดี่ยว ขอบใบมีสีม่วงแดงเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อ ช่อดอกฝอยมีกลีบประดับมีหลายสี แดง ชมพู เหลือง ขาว ดอกแท้ขนาดเล็กอยู่ตรงกลาง นิยมปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป สามารถขยายพันธุ์โดยการปักชำ

ส่วนที่เป็นพิษ น้ำยางสีขาว (diterpene esters)

อาการ น้ำยางขาวมีฤทธิ์กัดเมื่อสัมผัสผิวหนัง จะรู้สึกรูปวด และผิวหนังอักเสบเป็นปื้นแดง

การรักษา หากสัมผัสผิวหนังให้ล้างน้ำยางออกด้วยแอลกอฮอล์

พญาไร้ใบ

พญาไร้ใบ (*Euphorbia tirucalli* Linn.)

ชื่ออื่น เคียะจิ้น พญาร้อยใบ พญาไร้ใบ (เชียงใหม่); เคียะเทียน (ภาคเหนือ)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่ม ไม่มีหนาม น้ำยางมาก อวบน้ำ ลำต้นแตกกิ่งก้าน มีสีเขียวมีรอยแตก กิ่งทรงกระบอก เขียว เกลี้ยง ตอนบนแตกแขนงมากมาย ดอกเป็นดอกช่อขนาดเล็ก สีขาวอมเหลือง ผลมี 3 พู ปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลเข้ม

ส่วนที่เป็นพิษ น้ำยางจากต้น (สารกลุ่ม diterpene esters ได้แก่ 4-deoxyphorbol)

อาการ ยางขาวมีฤทธิ์กัดรุนแรง ตามตำรายาไทยใช้เพียงเล็กน้อยเพื่อกัดหูด ถ้าสัมผัสถูกผิวหนังทำให้เป็นผื่นแดง อาจรู้สึกปวดและทำให้ผิวหนังอักเสบเป็นปื้นแดง ถ้าสัมผัสโดนตาจะทำให้เยื่อตาอักเสบ ตาอาจบอดได้ ถ้ากลืนน้ำยางจะทำให้ช่องปากบวม คลื่นไส้ อาเจียน ทำให้ระคายเคืองอาหารและลำไส้อักเสบรุนแรง อาจจะเป็นเลือด

รัก

รัก (Crown Flower, Giant Indian milkweed.; *Calotropis gigantea* R. Br.)

ชื่ออื่น ปอเถื่อน ป่านเถื่อน (ภาคเหนือ); รัก รักดอก (ภาคกลาง)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่ม ทุกส่วนมีน้ำยางขาว กิ่งอ่อนและปลายยอดมีขนปุย ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ โคนใบเว้า ปลายใบแหลม ก้านใบสั้น ดอกสีม่วงหรือสีขาวออกเป็นช่อค่อนข้างแน่น ตามซอกใบหรือปลายกิ่งกลีบดอก รูปกงล้อมี 5 แฉก ตรงกลางอับเรณูเป็นแผ่นห้าเหลี่ยมเชื่อมติดกับหลอดเกสรตัวผู้ 5 อัน ผลเป็นฝักโค้ง ส่วนกลางพอง ปลายงอ แตกแนวเดียวผิวเป็นคลื่น เมล็ดสีน้ำตาล มีขนกระจุก

ส่วนที่เป็นพิษ น้ำยาง (สารกลุ่ม cardiac glycosiders ได้แก่ calotropin)

อาการ น้ำยางเมื่อถูกผิวหนังบริเวณเนื้ออ่อนๆ จะทำให้เกิดอาการระคายเคือง คัน บวมแดง เป็นหนอง

การรักษา ในรายที่มีอาการรุนแรง ให้รับนำส่งโรงพยาบาล

สบู่ดำ

สบู่ดำ (Physic Nut.; *Jatropha curcas* Linn.)

ชื่ออื่น

พม้กเยา มะเยา มะหั่ว มะหุ้งฮั่ว มะโห่ง หงเทก (ภาคเหนือ); สบู่ดำ สะบู่หัวเทศ สลอดดำ สลอดป่า สลอดใหญ่ สีลลวด (ภาคกลาง)

ลักษณะของพืช

ไม้พุ่ม ทุกส่วนมีน้ำยางสีขาวปนเทา เปลือกเรียบ เกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปร่างค่อนข้างกลมหรือไข่ป้อมๆ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบฐานใบเว้าเป็นรูปหัวใจ ก้านใบยาว ดอกสีเหลือง ออกเป็นช่อที่ยอดและตามง่ามใบ ผลกลม เมื่อแก่จัด แตกออกเป็น 3 พู แต่ละพูมี 3 กลีบ เมล็ดรูปกลมรี สีดำ ผิวเกลี้ยง

ส่วนที่เป็นพิษ

เมล็ด น้ำมันในเมล็ด น้ำยาง (curcin, jatrophin)

อาการ

ถ้าสัมผัสน้ำยางเกิดอาการระคายเคือง บวมแดง แสบร้อนอย่างรุนแรง หากได้รับพิษจากการกินพืชนี้ เช่น เมล็ดพืช 1 – 20 เมล็ด จะปรากฏอาการพิษภายหลังกินประมาณครึ่งชั่วโมง ทำให้คลื่นไส้ อาเจียน คล้ายอาหารเป็นพิษ ปวดท้อง ท้องเสีย ถ่ายเหลว ในรายที่มีอาการรุนแรง อาจมีอาการเกร็งของกล้ามเนื้อที่มือ และเท้า หายใจเร็ว หอบ ความดันต่ำ คลื่นหัวใจไฟฟ้าผิดปกติ บางรายอาจถึงตายได้

การรักษา

ก่อนนำส่งโรงพยาบาลควรให้ดื่มนมหรือผงถ่าน เพื่อลดการดูดซึม ส่งโรงพยาบาลให้ bismuth subcarbonate และ magnesium trisilicate ก่อนล้างกระเพาะ หรือทำให้อาเจียน ให้น้ำเกลือ เพื่อป้องกันการหมดสติจากการสูญเสียน้ำและสารอิเล็กโตรไลต์ และควรให้อาหารที่คาร์โบไฮเดรตสูงในระยะ 2 – 3 วันแรก

สบู่แดง

สบู่แดง (*Jatropha gossypifolia* Linn.)

ชื่ออื่น ละหุ่งแดง (ภาคกลาง); สบู่เลือด สลอดแดง สีสอด หงษ์เทศ (ปัตตานี)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่มสูง 1 – 2 เมตร ทุกส่วนมียางขาว ใบเป็นใบเดี่ยว ออกสลับขอบใบหยักลึก 3 – 5 แฉก ปลายแฉกแหลม ขอบมีขน ที่ปลายขนเป็นต่อมกลมๆ ขนาดเล็ก เส้นใบออกจากโคนใบ ใบอ่อนสีแดงอมม่วง เมื่อแก่เป็นสีเขียวอมแดง ก้านใบสีแดง ดอกสีแดงเข้ม ออกเป็นช่อที่ยอด ผลกลม ผิวมัน มี 3 พู เมล็ด 3 เมล็ด

ส่วนที่เป็นพิษ ในเมล็ดมี curcin (jatrophin), saponin น้ำยางมี phorbol esters

อาการ ถ้าน้ำยางถูกผิวหนัง บางคนก็จะเกิดอาการแพ้บวมแดง แสบร้อน เมล็ดเมื่อรับประทานเข้าไปจะทำให้เกิดอาการปวดหัว คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสียคล้ายอาหารเป็นพิษ ปวดท้องเนื่องจากเยื่อบุอาหารถูกทำลาย พิษคล้ายละหุ่ง

การรักษา ก่อนนำส่งโรงพยาบาลควรให้ดื่มนมหรือผงถ่าน เพื่อลดการดูดซึมส่งโรงพยาบาลทำการล้างท้อง หรือทำให้อาเจียน ให้น้ำเกลือเพื่อป้องกันการหมดสติจากการสูญเสียน้ำและสารอิเล็กโทรไลต์

สลัดไดป่า

สลัดไดป่า (Malayan Spurge Tree.; *Euphorbia antiquorum* Linn)

ชื่ออื่น กะล่ำฟัก (นครราชสีมา); เคียะผา (ภาคเหนือ); เคียะเลียม
หงอนงู (แม่ฮ่องสอน); ทูดุเกละ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน);
สลัดไดป่า (ภาคกลาง)

ลักษณะของพืช เป็นไม้ทรงพุ่มแตกกิ่งก้านสาขามาก ลักษณะคล้ายต้นตะบอง
เพชรรูปดาวสามแฉก มีหนามเล็กยาวตามเหลี่ยม ใบเล็กมาก
รูปช้อนสีเขียวออกตามเหลี่ยม ร่วงเร็ว ดอกเล็กๆ สีเหลืองออก
ตามหนาม ทั้งต้น มียางสีขาว ขึ้นตามซอกหิน ตามป่าเขาและ
ชายทะเล ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและปักชำกิ่ง

ส่วนที่มีพิษ น้ำยางสีขาว (diterpene esters)

อาการ ยางขาวมีฤทธิ์กัดเมื่อสัมผัสจะรู้สึกปวดและผิวหนังอักเสบ
เป็นปื้นแดง ต่อมาบวมพองเป็นตุ่มน้ำภายใน 2 – 3 ชั่วโมง และถ้า
กระเด็นเข้าตาจะทำให้เยื่อぶตาอักเสบ ในยางมี resin ซึ่งเป็น
ยาถ่ายอย่างรุนแรงทำให้อาเจียน ตำรายาไทยใช้ยางสลัดไดกัดหูด
แต่ต้องระวังอย่าให้สัมผัสบริเวณเนื้อเยื่อโดยรอบ

การรักษา รีบทำความสะอาดบริเวณผิวหนังสัมผัสทันทีด้วยแอลกอฮอล์
หากน้ำยางกระเด็นเข้าตาให้รีบล้างออกด้วยน้ำสะอาดหลายครั้ง
ทันที ให้การรักษาเช่นเดียวกับพิษจาก phenol คือใช้ยาทา
สเตียรอยด์ หรือรับประทานสเตียรอยด์ตามแต่อาการ

มะละกอฝรั่ง

มะละกอฝรั่ง (*Jatropha multida* Linn.)

ชื่ออื่น ผื่นต้น (กรุงเทพฯ); มะหุ่งแดง (ภาคเหนือ)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่ม กิ่งก้านเรียวยาว ผิวลำต้นค่อนข้างเรียบ มีรอยแผลเป็นเกิดจากใบหลุด ใบเดี่ยว มักอยู่รวมกันบริเวณปลายกิ่ง ขอบใบว่าลิกเป็นแฉก ขอบใบของแต่ละแฉกมักเป็นซี่ห่างๆ ดอกออกเป็นช่อกลีบดอกสีแดง ผลรูปไข่ ด้านข้างแบนเล็กน้อย เมื่อแก่มีสีเหลืองมักปลุกเป็นไม้ประดับ

ส่วนที่เป็นพิษ เมล็ด น้ำยางใส (สารประกอบ phorbol)

อาการ ถ้าน้ำยางถูกผิวหนังบางคนก็จะเกิดอาการแพ้ บวมแดง แสบร้อน เมล็ดเมื่อรับประทานเข้าไปจะทำให้เกิดอาการปวดร้อน คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย กล้ามเนื้อชักกระตุก หายใจเร็ว การเต้นของหัวใจผิดปกติ ความดันต่ำ พิษคล้ายละหุ่ง หากกินเมล็ดพืชนี้เพียง 3 เมล็ด ก็เกิดอันตรายได้

การรักษา เมื่อได้รับพิษควรให้ดื่มนมหรือผงถ่าน เพื่อลดการดูดซึม แล้วรีบนำส่งโรงพยาบาลเพื่อล้างท้องทันที แล้วให้การรักษาตามอาการ อาจให้น้ำเกลือทางเส้นเลือด เพื่อป้องกันการช็อก เนื่องจากสูญเสียน้ำและเกลือแร่

กลอย

กลอย (*Dioscorea hispida* Dennst)

ชื่ออื่น

มันกลอย (ทั่วไป); กลอยข้าวเหนียว (นครราชสีมา); กอยนก
กอย (ภาคเหนือ); คลี่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะของพืช

ไม้เถา ลำต้นกลม มีหนาม มีหัวใต้ดินเกิดใกล้ผิวดิน เปลือกสีฟาง
หรือเทา เนื้อขาว หรือเหลืองอ่อนอมเขียว ใบเรียงสลับกัน มีใบย่อย
3 ใบ ใบกลางรูปรี ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ โคนใบแหลม
เส้นใบเรียงตามยาว 3 – 5 เส้น ด้านล่างตามเส้นใบใหญ่
มีหนาม ใบย่อย 2 ข้าง รูปไข่กลับหรือค่อนข้างเป็นหัวใจเบี้ยว
ปลายแหลมโคนกลม สั้นและป้อมกว่าใบกลาง มีเส้นใบ 4 – 6 เส้น

ใบอ่อนด้านบนมีขน ใบแก่เกลี้ยง ก้านใบแก่ มีหนาม หัวทำ
โป่งเล็กน้อย ดอกมีขนาดเล็ก สีเขียว ออกเป็นช่อตามง่ามใบ
ผลรูปรางคล้ายน้ำเต้าคอชะลูด ผิวเกลี้ยงสีน้ำตาล เมล็ดมีปีก

ส่วนที่เป็นพิษ

หัวใต้ดิน และน้ำสีขาวจากหัว (สารกลุ่ม steroid saponin
ได้แก่ dioscin และสารกลุ่ม piperidine alkaloids ได้แก่
dioscorine)

อาการ

ทำให้เกิดอาการใจสั่น วิงเวียน คัดคอก คลื่นไส้ อาเจียน เหงื่อออก
ซีด ตาพร่า ชีพจรเต้นเบาและเร็ว อึดอัด เป็นลม แล้วตัวเย็น
บางคนมีอาการประสาทหลอน อาจมีการกระตุกของกล้ามเนื้อ
ชัก และกดประสาทส่วนกลาง

การรักษา

ในขั้นต้นอาจให้ดื่มไข่ขาว ให้ Phenobarbital เพื่อป้องกัน
หรือระงับอาการชัก อาจให้ diazepam ซึ่งเป็นยาระงับ
ประสาท และทำให้กล้ามเนื้อคลายตัว (muscle relaxant)
จะสามารถลดอัตราการตายจากกลอยได้ และจะให้ผลดียิ่งขึ้น
เมื่อให้ร่วมกับ anticholinergic drug คือ atropine
แต่ไม่ควรให้ในรายที่มีอาการถึงขั้นกดประสาทส่วนกลาง

หมายเหตุ

หัวกลอยสามารถนำมารับประทานเป็นอาหารได้ แต่ต้องผ่าน
กรรมวิธีชะล้างพิษออกให้หมด โดยนำมาฝานเป็นแผ่นบางๆ
แช่ในน้ำที่มีน้ำไหลตลอดเวลาประมาณ 7 วัน หรือจนแน่ใจว่า
พิษหมด หรือหมักเกลือ นำมาคั้นน้ำทิ้ง ทำ 3 วัน แล้วจึง
นำมาปรุงอาหารรับประทาน

ซีกาแดง

ข้ากาแดง (*Trichosanthes integrifolia* Kurz., Syn *Gymnopetalum integrifolium* Kurz.)

ชื่ออื่น แตงโมป่า (กาญจนบุรี); มะกาดิน (เชียงใหม่)

ลักษณะของพืช ไม้เถาเลื้อย หนวดตามลำต้นปลายแยก 2 แฉก ใบเดี่ยว เรียงเวียน ผิวใบด้านหน้าสาก ด้านหลังเส้นใบใหญ่มองเห็นเป็นตาข่ายเต็มหลังใบ มีขนสั้นๆ จำนวนมาก ก้านใบยาวมีขน ดอกสีขาว ผลกลม ผิวเรียบ ผลอ่อนสีเขียว มีริ้วสีขาวจาง เมื่อแก่สีส้มแดงภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดกลมรีมีเยื่อหุ้ม เมล็ดสีเขียวเข้มเกือบดำ

ส่วนที่เป็นพิษ เมล็ด

อาการ หากกินเพียง 2 – 3 เมล็ด ทำให้เกิดอาการเมา คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดินอย่างรุนแรง ทำให้ถึงแก่ชีวิตได้

การรักษา กำจัดเศษของพืชออกโดยการทำให้อาเจียน และรับนำส่งโรงพยาบาล

ชวานชม

ชวนชม (Mock Azalea, Desert Rose, Impala Lily, Pink Bignonia.; *Adenium obesum* Balf.)

ชื่ออื่น ลั่นทมแดง ลั่นทมยะวา (กรุงเทพฯ);

ลักษณะของพืช ไม้พุ่ม ขนาดเล็ก มีน้ำยางขาว ลำต้นอวบน้ำ ใบเดี่ยว ดอกช่อ กลีบ ดอกสีชมพูแดง ผลเป็นฝักคู่ ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดมีขนเป็นกระจุก

ส่วนที่เป็นพิษ ต้นสด เปลือกของต้น เมล็ด (abobioside, abomonoside, echubioside, echujun, cardiac glycoside)

อาการ หลังจากเคี้ยวหรือกลืนส่วนของพืชเข้าไป จะระคายเคืองต่อ เยื่อบุภายในปากและกระเพาะอาหาร ทำให้คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย ปวดศีรษะ ตาพร่าและการมองเห็นสีผิดปกติ มีนงง ซึ่พจรเต้นช้าหรือไม่สม่ำเสมอ ความดันโลหิตลด และตาย เนื่องจาก ventricular fibrillation ในเด็กเล็กจะเกิด cardiac arrhythmia และก่การทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง อย่างรุนแรง ในผู้ใหญ่จะเกิดอาการทางจิตร่วมด้วย

การรักษา 1. ทำให้อาเจียน โดยให้ยาพวก ipecac เพื่อกำจัดเศษพืชพิษ ที่ไม่ถูกดูดซึมออก แล้วให้ activated charcoal เพื่อลด การดูดซึมของสารพิษ วัตถุประสงค์เพื่อลดการดูดซึม และแมกนีเซียมในซีรัมทุกชั่วโมง ตรวจคลื่นหัวใจควบคุม

อัตราการเร็วของการบีบตัวของหัวใจ ไม่ควรให้ epinephrine หรือยากระตุ้นอื่นๆ เพราะจะทำให้เกิด ventricular fibrillation

2. การลดพิษ

- 2.1 ถ้ามีอาการ cardiac arrhythmia เนื่องจากปริมาณ โพแทสเซียมลดลง หากผู้ป่วยพิษไม่มีอาการผิดปกติทางไต ให้โพแทสเซียมคลอไรด์ 3 กรัม ละลายในน้ำผลไม้ ให้ดื่มทุกชั่วโมง หรือให้โพแทสเซียม 20 meq ใน 500 มล. 5% เด็กชโตรสทางเส้นเลือด อัตราเร็ว ไม่เกิน 0.3 meq/นาที่ จนกระทั่ง ECG ปกติ ถ้าใน ชีรั่มมีปริมาณโพแทสเซียม 5 meq/L ควรหยุดให้ โพแทสเซียมทันที และไม่ควรให้โพแทสเซียมใน ผู้รับพิษที่มีอาการ complete heart block
- 2.2 ลดปริมาณโพแทสเซียมที่เพิ่มขึ้นโดยให้ sodium polystyrene sulfonate เช่น kayexalate 20 กรัม ทางปาก หรือสวนทุก 4 ชั่วโมง ให้อินซูลิน 10 ยูนิต ขณะให้เด็กชโตรส 5%
- 2.3 สำหรับ atrial and ventricular irregularities ซึ่งไม่ได้ตอบสนองต่อการให้โพแทสเซียมให้ phentoin 0.5 มก./กก. ทางเส้นเลือดอย่างช้าๆ ทุก 1 – 2 ชั่วโมง และไม่ควรเกิน 10 มก./กก. ใน 24 ชั่วโมง ให้indocaine 1 มก./กก. 5 นาที และ 15 – 50 ไมโครกรัม/กก./นาที่ เพื่อควบคุมการเต้นของหัวใจให้ปกติ ระวังการใช้ propranolol, quinidine และ procainamide ซึ่งจะเป็นอันตราย

- 2.4 ให้ cholestyramine เพื่อช่วยลดการดูดซึมพิษ
- 2.5 ให้ atropine ขนาด 0.01 มก./กก. ทางเส้นเลือด เพื่อเพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจในรายที่เกิด heart block
- 3. ในกรณีไตเสียให้รับรักษาจนกว่าอาการเต้นผิดปกติของ ventricle ที่เกิดจากสารพิษจะหายไปโดยดูจาก ECG ถ้าไตปกติดีมีสารละลายทุก 24 ชั่วโมง ไม่ควรให้ยา ขับปัสสาวะในกรณีที่ยังมีฤทธิ์ของสารพิษอยู่

ดองดึง

ดอกดิ้ง (Climbing Lily.; *Gloriosa superb* Linn.)

ชื่ออื่น ก้ามปู (ชัยนาท); คมขวาน บ้องขวาน หัวขวาน (ชลบุรี); ดอกดิ้ง (ทั่วไป); ดอกดิ้งส์ วานก้ามปู (ภาคกลาง); พันมหา (นครราชสีมา); มะขาไก่ (ภาคเหนือ)

ลักษณะของพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นใต้ดินรูปร่างคล้ายหัวขวาน ใบเดี่ยวเรียงสลับ ตัวใบรูปหอก ปลายใบเรียวแหลมและม้วนงอเป็นมือเกาะดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง ปลายกลีบสีแดง เมื่อแก่จะเป็นสีแดงทั้งดอก ผลรูปทรงกระบอกสีเขียว มี 3 พู เมล็ดกลมสีส้ม

ส่วนที่เป็นพิษ หัวใต้ดิน เมล็ด ดอก (colchicine gloriosine superbine)

อาการ ถ้ารับประทานเข้าไปจะเกิดอาการภายใน 2 – 10 ชั่วโมง เริ่มจากปวดแสบปวดร้อนบริเวณปาก คอ ลำคอ กระจายน้ำ รุนแรง คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ท้องร่วงรุนแรง อาจถ่าย อุจจาระเป็นเลือด ลำไส้บิด เกร็ง อาจช็อกและหมดสติ ถ้าสูญเสียน้ำและเกลือแร่มาก ปัสสาวะน้อยและมีเลือดปน (hematuria) แสดงว่าไตถูกทำลาย บางรายมีอาการกล้ามเนื้อ แขนขาเกร็งและมีฤทธิ์กดประสาทส่วนกลางภายในเวลา 4 ถึง 12 ชั่วโมง ก่อนเสียชีวิต

การรักษา

1. ควรให้ดื่มนมหรือผงถ่าน เพื่อลดการดูดซึม แล้วนำส่ง โรงพยาบาลเพื่อล้างท้องทันที
2. ให้น้ำเกลือทางเส้นเลือด ป้องกันการหมดสติและช็อกที่เกิด จากการสูญเสีย น้ำ และสารอิเล็กโตรไลต์ และรักษาตาม อาการ

บานบุรีเหลือง

บานบุรีเหลือง (Yellow allamanda, *Allamanda cathartica* Linn.)

ชื่ออื่น บานบุรีเหลือง (ทั่วไป)

ลักษณะของพืช ไม้เถา ทั้งต้นมียางสีขาว ใบเดี่ยวออกตรงข้ามหรือออกรอบข้อ 3 – 4 ใบ ใบรูปขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง กลีบดอกตอนโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยก 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลืองสด ผลรูปทรงเกือบกลม มีหนาม ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

ส่วนที่เป็นพิษ ยางจากต้น ใบ (resin)

อาการ หากรับประทานชิ้นส่วนของพืช จะเกิดอาการระคายเคืองของเยื่อในปากและกระเพาะอาหาร มีอาการอาเจียน ท้องเดิน ปวดศีรษะ และท้องเสียรุนแรง และถึงตายได้ เนื่องจากสูญเสียน้ำและเกลือแร่มาก

การรักษา กำจัดเศษพืชที่เป็นพิษออกจากร่างกาย โดยทำให้อาเจียนแล้ว นำส่งโรงพยาบาลเพื่อล้างท้อง ให้น้ำเกลือทางเส้นเลือด เพื่อรักษาระดับน้ำและอิเล็กโทรไลต์ในร่างกาย

ปัดดาเวีย

ปัตตาเวีย (*Jatropha integerrima* Jacq.)

ชื่ออื่น

ปัตตาเวีย (กรุงเทพฯ)

ลักษณะของพืช

ไม้พุ่ม ใบเดี่ยวมีหลังใบค่อนข้างแดง ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง กลีบดอกสีแดงหรือชมพู ผลมี 3 พู นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ

ส่วนที่เป็นพิษ

น้ำยาง (phenolic compound)

อาการ

หากกินพืชนี้เข้าไปประมาณครึ่งชั่วโมงจะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน คล้ายอาหารเป็นพิษ ปวดท้อง เนื่องจากเยื่อบุทางเดินอาหารถูกทำลาย อาจมีอาการชา อัมพาตที่แขน ขา นานถึง 24 ชั่วโมง และจะดีขึ้นภายใน 1 อาทิตย์

การรักษา

ก่อนนำส่งโรงพยาบาลควรให้ดื่มนมหรือผงถ่าน (activated charcoal) เพื่อลดการดูดซึม ส่งโรงพยาบาลเพื่อล้างท้องทันที

ผกากรอง

พกากรอง (Cloth of Gold. Hedge Flower.; *Lantana camara* Linn., *Lantana esculenta* Linn.)

ชื่ออื่น

กำมกั้ง เบญจมาศป่า ขะจาย ตาปู มะจาย (แม่ฮ่องสอน); ชี้กา (ปราจีนบุรี); คำขี้ไก่ (เชียงใหม่); ดอกไม้จีน (ตราด); เบ็ญจมาศสาบแร้ง (ภาคเหนือ); ไม้จีน (ชุมพร); ยี่สุ่น (ตรัง); สามสิบ (จันทบุรี); หญ้าสาบแร้ง (ภาคกลาง ภาคเหนือ)

ลักษณะของพืช

เป็นไม้พุ่มเลื้อย ลำต้นเป็นเหลี่ยมมีขน บางชนิดมีหนามชนิด hooked prickles (เป็นขอ) ใบหยาบมีกลิ่นแรง ดอกเป็นดอกช่อชนิดอยู่เป็นกระจุก มีหลายสีคือ สีขาว เหลือง เนื้อม่วง ส้มแดง ดอกสีเหลืองมีสีแดงอยู่กลาง ผลอ่อนมีสีเขียว ส่วนผลแก่มีสีน้ำตาลเงินเข้มถึงดำ มีเมล็ด 2 เมล็ด

ส่วนที่เป็นพิษ ใบ ผลแก่แต่ยังไม่สุก (สาร triterpenoids ชื่อ lantadene A และ B)

อาการ มีรายงานว่า เด็กอายุ 2 – 6 ขวบ ซึ่งรับประทานผลไม้แก่แต่ยังไม่สุกพบว่ามีอาการอ่อนเพลีย กล้ามเนื้อไม่ประสานกัน มึนงง อาเจียน หายใจถี่แต่ช้า ม่านตาขยาย ตัวเขียว ท้องเดิน หดสติและตายได้ในที่สุด ผู้ใหญ่หากกินเข้าไปทำให้เกิดอาการผิวหนังไวต่อแสง (Photosensitization) ผิวหนังมีรอยฟกช้ำดำเขียว (Lesion) และผิวหนังแตกในคน ในสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หากกินพืชชนิดนี้เข้าไปจะทำให้ตับอักเสบ จะมีการสะสมและขับถ่าย bromosulphophthalein ซึ่งอาจมีผลในการกำจัดสารพิษออกจากร่างกาย วัวที่กินพืชนี้เข้าไปพบว่า มีระดับ serum adenosine diaminase เพิ่มขึ้น และมีอาการดีซ่าน

การรักษา เด็กที่รับพิษจากผลการองรีบนำส่งโรงพยาบาลเพื่อทำการล้างท้อง ถ้าได้รับพิษนานกว่า 3 ชั่วโมง ควรให้ยาประเภทสแตยรอยด์อะดินาลีน และให้ออกซิเจนเพื่อช่วยหายใจ สำหรับสัตว์เลี้ยงที่ได้รับพิษผลการองให้แยกจากบริเวณที่มีพืชนี้อยู่ แล้วให้ยากระตุ้นการขับถ่าย

หมายเหตุ ผลการองมีหลายพันธุ์ และไม่อาจใช้สีของดอกเพื่อจำแนกชนิดหรือสายพันธุ์ของผลการองได้

ผักเสี้ยน

ผักเสี้ยน (Wild Spider ower.; *Cleome gynandra* Linn.)

ชื่ออื่น ผักส้มเสี้ยน (ภาคเหนือ); ผักเสี้ยน ผักเสี้ยนขาว (ภาคกลาง)

ลักษณะของพืช ไม้ล้มลุก แตกกิ่งก้านสาขาที่ไม่ยาวมาก รอบต้น ตามลำต้นมีขนอ่อนๆ ปกคลุม เมื่อจับจะเหนียวมือ ใบประกอบ 3 – 5 ใบ ใบย่อยรูปไข่ ปลายเสี้ยนขนาดไม่เท่ากัน เรียงกันคล้ายรูปนิ้วมือ ดอกเล็กสีขาวหรือขาวปนม่วง ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ผักกลมยาวเมล็ดเหมือนเมล็ดงาสีดำ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ส่วนที่เป็นพิษ ทั้งต้น (cyanogenetic glycosides)

อาการ

มีฤทธิ์ต่อระบบหัวใจและทางเดินโลหิต เนื่องจากไซยาไนด์จับกับเอนไซม์ cytochrome oxidase ทำให้ออกซิเจนเข้าสู่เซลล์ลดลงในธรรมชาติสารพวกไซยาไนด์ที่อยู่ในพืชเหล่านี้จะอยู่ในรูปของสารประกอบ cyanogenic glycosides ถ้ากินพืชที่มีสารนี้สดๆ โดยมีได้นำมาหุงต้มหรือดอง เพื่อให้เอนไซม์หมดฤทธิ์ก็จะทำให้เกิดโทษ คลื่นไส้ อาเจียน หายใจขัด ชักกระตุก กล้ามเนื้อไม่มีแรง หายใจลำบาก อาจหมดสติ โคมา ในรายที่มีอาการรุนแรงมากลมหายใจมีกลิ่นไซยาไนด์ ถ้าในปริมาณน้อยทำให้มีมันง แต่ถ้าในปริมาณที่มากพอทำให้หน้าเขียวเล็บเขียว (Cyanosis) เพราะขาดออกซิเจน หายใจขัดและถึงแก่ความตายได้

การรักษา

ให้ผู้รับสารพิษสูดดม amyl nitrite ทุกๆ 5 นาที แล้วจึงฉีด 3% sodium nitrite 10 มล. หลังจากนั้นให้ 50% sodium thiosulphate 50 มล. ระหว่าง 15 – 20 นาที ถ้าหายใจไม่สะดวกให้ออกซิเจนเพื่อช่วยหายใจ

หมายเหตุ

การต้ม ดอง จะทำให้สารพิษสลายตัวและไม่เป็นอันตราย หากรับประทานเข้าไป

ผักหนาม

ผักหนาม (*Lasia spinosa* Thw.)

ชื่ออื่น

กะลี (มลายู-นราธิวาส); ผักหนาม (ทั่วไป)

ลักษณะของพืช พืชล้มลุก ลำต้นตั้งตรงหรือทอดไปตามพื้น ลำต้นโตเกือบเท่าข้อมือมีหนาม ใบใหญ่ ใบคล้ายฝ่ามือ เป็นแฉกๆ มีแฉกประมาณ 11 แฉก แต่ละแฉกมีปลายเรียวแหลม ผิวใบทั้งสองด้านเรียบ ด้านบนมีสีเขียวเข้มมันวาว ด้านล่างมีสีเขียวปนเหลือง ตามเส้นใบมีหนามกระจายทั่ว ก้านใบยาวประมาณ 15 – 70 ซม. มีหนามกระจายทั่ว ดอกมีขนาดเล็กอัดแน่นบนแกนช่อดอกมีฐานรองดอกหุ้มดอกโดยปลายจะบานม้วนงอมีตามี่ราบ หนองน้ำ ลำธาร บึงและพื้นที่ว่างเปล่า ขยายพันธุ์โดยใช้กิ่งแขนงที่แตกออกมาใหม่หรือใช้เมล็ด

ส่วนที่เป็นพิษ ไบและต้น (สารกลุ่ม cyanogenic glycosides ได้แก่ cyanide)

อาการ มีฤทธิ์ต่อระบบหัวใจและทางเดินโลหิต เนื่องจากไซยาไนด์จับกับเอนไซม์ cytochrome oxidase ทำให้ออกซิเจนเข้าสู่เซลล์ลดลงในธรรมชาติสารพวกไซยาไนด์ที่อยู่ในพืชเหล่านี้จะอยู่ในรูปของสารประกอบ cyanogenic glycosides ถ้ากินพืชที่มีสารนี้มากๆ โดยมีได้นำมาหุงต้มหรือดอง เพื่อให้เอนไซม์หมดฤทธิ์ก็จะทำให้เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน หายใจขัด ชักกะตุก กล้ามเนื้อไม่มีแรง หายใจลำบาก อาจหมดสติ โคมา ในรายที่มีอาการรุนแรงมาก ลมหายใจมีกลิ่นไซยาไนด์ ถ้าในปริมาณน้อยทำให้มึนงง แต่ถ้าในปริมาณที่มากพอทำให้หน้าเขียว เล็บเขียว (Cyanosis) เพราะขาดออกซิเจน หายใจขัด และถึงแก่ความตายได้

การรักษา ให้ผู้รับพิษสูดดม amyl nitrite ทุกๆ 5 นาที แล้วจึงฉีด 3% sodium nitrite 10 มล. หลังจากนั้นให้ 50% sodium thiosulphate 50 มล. ระหว่าง 15 – 20 นาที ถ้าหายใจไม่สะดวกให้ออกซิเจนเพื่อช่วยหายใจ

หมายเหตุ การต้ม ดองจะทำให้สารพิษสลายตัวและไม่เป็นอันตรายหากรับประทานเข้าไป

พองสมุทร (เทียนหยด)

พองสมุทร (เทียนหยด) (Sky-Flower, Pigeon-berry, Golden Dew-drop.; *Duranta repens* Linn.)

ชื่ออื่น เครือออน (แพร่); พวงม่วง พองสมุทร (กรุงเทพฯ); สาวบ่อด (เชียงใหม่)

ลักษณะของพืช ไม้พุ่ม แตกกิ่งจำนวนมาก อาจมีหนามบ้างเล็กน้อย ใบเป็นใบเดี่ยวรูปไข่ ปลายใบอาจแหลมหรือมน ขอบใบจักเป็นซี่คล้ายฟัน ใบออกตรงกันข้าม ดอกออกเป็นช่อตามง่ามใบ และส่วนยอดของลำต้น ดอกมีขนาดเล็กสีม่วงอมฟ้าขาว ออกดอกตลอดปี ผลกลมเล็กเมื่อแก่มีสีเหลือง

ส่วนที่เป็นพิษ ใบ ผล เมล็ด (สารประกอบ saponin ในเมล็ด)

อาการ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ท้องเสีย หากกินในปริมาณมาก อาจทำให้เสียชีวิตได้

การรักษา รักษาตามอาการ หากอาเจียนรุนแรงให้ล้างท้องทันที แล้วรีบนำส่งโรงพยาบาล

มะกล่ำตาหนู

มะกล่ำตาหนู (Crabs Eye Vine, American Pea.; *Abrus precatorius* Linn.)

ชื่ออื่น

กล่ำเครือ กล่ำตาไก่ มะกล่ำเครือ มะกล่ำแดง มะแค็ก (เชียงใหม่); เกมกรอม (สุรินทร์); ชะเอมเทศ ตากล่ำ มะกล่ำตาหนู (กรุงเทพฯ); มะขามเถา ไม้ไฟ (ตรัง)

ลักษณะของพืช

ไม้เถาเลื้อยขนาดเล็ก ใบเป็นใบประกอบ มีใบย่อยออกเป็นคู่ รูปขอบขนาน โคนและปลายมน ขอบใบเรียบ ดอกคล้ายดอกถั่ว ออกเป็นช่อตามง่ามใบ กลีบรองดอกสีเขียว กลีบดอกสีชมพูแกมม่วง ผลเป็นฝักเวียน มีรอยคอดชัดเจน เมื่อแก่ฝักจะแตกออกตามยาวและบิดเพื่อกระจายเมล็ด เมล็ดสีแดงสด มีหัวสีดำเห็นชัดเจน ฝักเรียบเป็นมันแข็ง ค่อนข้างกลม

ส่วนที่เป็นพิษ

เมล็ด (abrin, abrinin)

อาการ

ภายหลังจากรับประทานเมล็ดจะมีอาการภายใน 3 ชั่วโมง ถึง 2 วัน ภายในเมล็ดมี abrin มีฤทธิ์ระคายเคืองต่อเยื่อเมือก ทำให้มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย ปวดท้อง ภาวะลำไส้อักเสบ ช่องท้องบวม เส้นเลือดฝอยถูกทำให้มีเลือดออก เรตินา ตับอักเสบ

การรักษา

ให้ผู้ป่วยพิษดื่มนม หรือ activated charcoal เพื่อลดการดูดซึมของสารพิษก่อนนำส่งโรงพยาบาลเพื่อล้างท้องทันที และรักษาตามอาการ

ลำโพงกาสลัก

ลำโพงกาสลัก (*Datura metel* Linn. var. *fastuosa* Safford (Syn *D. fastuosa*))

ชื่ออื่น กาสลัก ลำโพงกาสลัก (ภาคกลาง สุโขทัย); มะเขือบ้าดอกดำ (ลำปาง)

ลักษณะของพืช เป็นไม้ล้มลุกลักษณะเป็นพุ่ม กิ่งอ่อนมีขน ขอบใบเป็นหยักใหญ่ ฐานใบยาวไม่เท่ากัน ดอกเป็นรูปลำโพง กลีบดอกสีม่วง อยู่ด้านนอก และสีขาวอยู่ด้านในของกลีบดอก ผลกลมมีหนามสั้นเมล็ดแบน สีน้ำตาล มีรสหวาน ขึ้นเอง พบทั่วไปในเขตร้อน

ส่วนที่เป็นพิษ ใบ ดอก เมล็ด

อาการ ถ้ากินเมล็ดและใบเข้าไป จะปรากฏอาการภายในเวลา 5 – 10 นาที กระหายน้ำรุนแรง ปากและคอแห้ง ตาพร่า ม่านตาขยายสู้แสงไม่ได้ น้ำลายแห้งทำให้กลืนน้ำลายยาก และพูดไม่ชัด ผิวหนังร้อนแดงและแห้ง ตัวร้อน ปวดศีรษะ ผู้ป่วยรู้สึกสับสน กล้ามเนื้อทำงานไม่ประสานกัน มึนงง มีอาการประสาทหลอน และอาจมีพฤติกรรมคล้ายโรคจิต การหายใจช้าและขัด ผิวหนังเป็นสีคล้ำเพราะขาดออกซิเจน ในเด็กบางคนอาจมีอาการชัก ชีพจรเต้นเร็วและอ่อน นอกจากนี้ยังมีการปัสสาวะคั่งท้องผูก ในรายที่รุนแรงคนไข้หมดสติโคม่า

การรักษา ให้กินผงถ่านเพื่อลดการดูดซึม แล้วรีบนำส่งโรงพยาบาลเพื่อล้างท้อง อาจฉีด physostigmine เข้าเส้นเลือดอย่างช้าๆ ถ้ามีอาการชักให้ diazepam ให้น้ำเกลือทางหลอดเลือดเพื่อรักษาสมดุลของน้ำและอิเล็กโทรไลต์ในร่างกาย

บรรณานุกรม

1. เต็ม สมิตินันทน์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง) โรงพิมพ์พันธ์พิบูลย์. กรุงเทพฯ; 2523.
2. วันทนา งามวัฒน์. สารพิษในพืชและอาการพิษในสัตว์ทดลอง. กองวิจัยทางแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์; 2530
3. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร รวมหลักเภสัชกรรมไทย : โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์. กรุงเทพฯ; 2540,
4. รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล. พืชพิษและพืชเสพติด. ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
5. เสาวณี สุริยาภณานนท์. พืชพิษ. ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
6. สมจิตร พงศ์พจน์ สุภาพ ภูประเสริฐ. พืชกินได้และพืชมีพิษในป่าเมืองไทย. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. กรุงเทพฯ; 2514.
7. สมพร ภ. หิรัญรามเดช. ตำราสมุนไพรใกล้ตัว เล่ม 6 ว่าด้วยสมุนไพรที่เป็นพิษ โรงพิมพ์กองโรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ. กรุงเทพฯ; 2535.

Index : သံဃပီ

Index

A		Christ thorn.	89
<i>Abrus precatorius</i> Linn.	125	<i>Cimex</i> spp.	25
<i>Adenium obesum</i> Balf.	107	<i>Cleome gynandra</i> Linn.	118
<i>Allemanda cathartica</i> Linn.	113	Climbing Lily.	111
American Pea	125	Cloth of Gold	116
<i>Apis dorsata</i>	15	Cockroaches	31
<i>Apis florea</i>	15	Corals	67
		Crabs Eye Vine	125
<i>Apis indica</i>	15	Crown Flower	93
<i>Apis mellifera</i>	15	Crown of thorns	89
<i>Apis</i> spp.	15		
Assassin bugs	21	D	
B		<i>Datura metel</i> Linn. var.	
Bed bugs	25	<i>fastuosa</i> Safford	127
Bees	15	<i>Dermatophagoides farinae</i>	37
<i>Blattella germanica</i>	30	<i>Dermatophagoides</i>	
Blister beetles	5	<i>pteronyssinus</i>	37
Bombardier beetles	11	<i>Dermatophagoides</i> spp.	37
C		Desert Rose	107
<i>Calotropis gigantea</i> R. Br.	93	Diodontidae	65
<i>Carcinoscorpius rotundicauda</i>	72	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst	102
Centipedes	45	<i>Duranta repens</i> Linn.	123
Chigger mite	33	E	
Christ plant	89	Electric ray	63
		<i>Epicauta hirticornis</i>	5
		<i>Epicauta maliculi</i>	5

Euphorbia antiquorum Linn. 99

Euphorbia milii Desmoul. 89

Euphorbia pulcherrima Wild. 87

Euphorbia tirucalli Linn. 91

F

Fire corals 69

Fugu 65

G

Giant Indian milkweed 93

Globe fish 65

Gloriosa superba Linn. 111

Golden Dew-drop 123

Gypsy moth 27

H

Hairy caterpillar 27

Hedge Flower 116

House dust mites 37

I

Impala Lily 107

J

Jatropha curcas Linn. 95

Jatropha gossypifolia Linn. 97

Jatropha integerrima Jacq. 115

Jatropha multifida Linn. 101

L

Lantana camara Linn. 116

Lantana esculenta Linn. 116

Lasia spinosa Thw. 120

Leptotrombidium spp. 33

Lymantria dispar 27

M

Malayan Spurge Tree 99

Milipedes 49

Mock Azalea 107

Mylabris phalerata 5

N

Neostylopyga rhombifolia 31

P

P. occipitalis 11

Paederus fuscipes 7

Pandinus spp. 43

Passiflora foetida Linn. 85

Peninsular	85	T	
Periplaneta americana	31	<i>Tachyleus gigas</i>	74
		<i>Tarantula</i> spp.	39
Pherosopbus javanus	11	Tetraodonidae	65
<i>Pherosopbus</i> spp.	11	<i>Thevetia peruviana</i> Schum.	82
Physic Nut	95	Triangle-tail horse-shoe crab	75
Pigeon-berry	123	<i>Triatoma</i> spp.	21
Pink Bignonia.	107	<i>Trichosanthes integrifolia</i> Kurz.	105
Poinsettia.	87	Trumpet Flower	82
Portuguese man-of-war	71		
Puffer fish	65	V	
		<i>Vespa affinis</i>	19
R		Vespidae	19
Ray	61		
<i>Rhodnius</i> spp.	21	W	
Round-tail horse-shoe crab	73	Wasps	19
Rove beetles	7	Wild Spider flower	118
S		Y	
Scorpions	43	Yellow allamanda	113
Sea anemone	59		
Sea nettles	71		
Sky-Flower	123		
Spiders	39		
Syn <i>D. fastussa</i>	127		
Syn <i>Gymnopetalum integrefolium</i>			
Kurz.	127		

ดัชนี

ก		คลัง	102
กระบอก	82	คำชี้แจง	116
กระโปรงทอง	85	เครือข่าย	123
กลอย	102	เครือข่าย	91
กลอยข้าวเหนียว	102	เครือข่าย	99
กลอยนก	102	เครือข่าย	99
กล้าเครือ	125		
กล้าตาไก่	125		
กอย	102	ชวนชม	107
กะทกรก	85	ชะเอมเทศ	125
กะล่ำพัก	99		
กะลีส	120		
ก้ามกุ้ง	116	ดั่งกันกระดก	7
ก้ามปู	111	ดั่งน้ำมัน	5
กาสลัก	127	ดอกไม้เงิน	116
กิ่งก้อ	49	ดอกไม้ทะเล	59
เกมกรอม	125	ดองดั่ง	111
ข		ด	
ชะงาย	116	ต่อหัวเสือ	19
ชี้กา	116	ตะขาบ	45
ชี้กาแดง	105	ตัวต่อ	19
		ตัวเรือด	25
ค		ตากกล้า	125
คมขวาน	111	ตำลึงฝรั่ง	85
คริสต์มาส	87	แต่งโมป่า	105

	ถ	ผักหนาม	120	
เถาเงาะ	85	ฝักเสื่อกลางคืน	27	
เถาสิงโต	85	ฝัก	15	
		ฝักเลียง	15	
	ท	ฝักหลวง	15	
ทอร์ปิโด	63			
เทียนหยด	123			พ
		พญาไร่ใบ	91	
	บ			
บ้องขวาน	111			พ
บานบุรี	82	พองสมุทร	91	
บานบุรีเหลือง	113			
บั้ง	27			ม
		มวนเพชรฆาต	21	
	ป	มะกล่ำเครือ	125	
ปลากระเบน	61	มะกล่ำแดง	125	
ปลากระเบนไฟฟ้า	63	มะกล่ำตาหนู	125	
ปลาปักเป้า	64	มะขามเถา	125	
ปะการัง	67	มะแค็ก	125	
ปะการังไฟ	69	มะละกอฝรั่ง	101	
ปัตตาเวีย	115	มะหุ้งแดง	101	
โป๊ยเซียน		มันกลอย	102	
		แมงกะพรุนไฟ	71	
	ผ	แมงดาจาน	75	
ผกากรอง	116	แมงดาถั่ว	73	
ผักส้มเสี้ยน	118	แมงดาไฟ	73	
ผักเสี้ยน	118	แมงดาหางกลม	73	

แมงดาหางเหลี่ยม	75		ว	
แมงป่อง	43	ว่านกำมปู		111
แมงมุม	39	ว่านมุงเมือง		89
แมลงตด	11			
แมลงเฟรชชี	8		ส	
แมลงสาบ	31	สบู่ดำ		95
แมลงสาบผี	31	สบู่แดง		97
แมลงสาบเยอรมัน	31	สลอดดำ		95
แมลงสาบอเมริกัน	31	สลอดแดง		97
		สลอดป่า		95
	ย	สลอดใหญ่		95
ยี่โถฝรั่ง	82	สลัดไต่ป่า		99
ยี่สุ่น	116			
			ห	
	ร	หงอนงู		99
รัก	93	หนอน		27
รำเพย	82	เห-รา		73
โรซิกเกอร์	33			
ไรฝุ่นบ้าน	37			
ไรฝุ่นยุโรป	37			
ไรฝุ่นอเมริกัน	37			
	ล			
ละหุ่งแดง	97			
ลั่นทมแดง	107			
ลำโพงกาสลัก	127			